

2946

T.C.  
İSTANBUL UNİVERSİTESİ  
ÇOCUK SAĞLIĞI ENSTİTÜSÜ

BOY KISALIĞI GÖSTEREN 13-17 YAŞ ARASI  
ÇOCUKLARDA BENLİK KAVRAMI

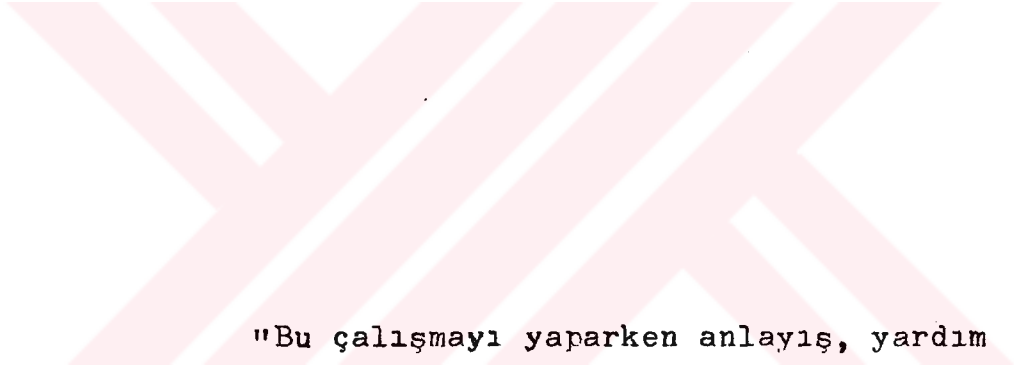
ANA ÇOCUK SAĞLIĞI  
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYSIN TURPOĞLU

Yöneten  
Doç. Dr. NURÇİN SAKA

İstanbul-1988

T. C.  
Yükseköğretim Kurulu  
Dokümantasyon Merkezi



"Bu çalışmayı yaparken anlayış, yardım ve desteklerini esirgemeyen tüm değerli hocalarıma, öğrencilere ve velilerine, araştırmayı yürüttüğüm okulların yönetici ve öğretmenlerine, teşekkürü borç bilirim."

## İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
I) G İ R İ Ő _ _ _ _ _	1
II) GENEL BİLGİLER _ _ _ _ _	5
1. Benlik ve Benlik Kavramı _ _ _ _ _	5
2. Ergenlik: Fiziksel ve Psikososyal Gelişim _ _ _ _ _	11
3. Büyüme ve Gelişmenin Değerlendirilmesi	23
4. Boy Kısallığı Nedenleri _ _ _ _ _	26
III) MATERYEL ve YÖNTEM _ _ _ _ _	27
1. Araştırmanın Modeli _ _ _ _ _	27
2. Örnek Seçimi _ _ _ _ _	27
3. Y ö n t e m _ _ _ _ _	33
3.1. Deneklerin Bireysel Özelliklerine İlişkin Anket Formu _ _ _ _ _	33
3.2. Piers-Harris Çocuklar için Benlik Kavramı Ölçeği _ _ _ _ _	34
4. U y g u l a m a _ _ _ _ _	36
5. Değerlendirme _ _ _ _ _	38
IV) B U L G U L A R _ _ _ _ _	39
V) T A R T I Ő M A _ _ _ _ _	71
VI) Ö Z E T _ _ _ _ _	86
VII) K A Y N A K L A R _ _ _ _ _	88
EK TABLOLAR _ _ _ _ _	93

## TABLÖLAR LİSTESİ

### Sayfa

1. Deneklerin kronolojik yaş, tartı, boy ortalama ve standart sapma değerleri 40
2. Gruplar arasında kronolojik yaş, tartı ve boy açısından istatistiksel karşılaştırma 41
3. Grupların doğum yerlerine göre dağılımı 42
4. Grupların anne eğitim düzeylerine göre dağılımı 43
5. Grupların baba eğitim düzeylerine göre dağılımı 44
6. Grupların aile tiplerine göre dağılımı 45
7. Grupların boş zamanlarını değerlendirme-lerine göre dağılımı 47
8. Grupların sportif etkinliklerine göre dağılımı 48
9. Grupların kültürel etkinlikleri izleme durumlarına göre dağılımı 49
10. Grupların arkadaş ilişkilerine göre dağılımı 50
11. Grupların sorunlarını konuşabildiği kişilere göre dağılımı 51
12. Grupların benzemek istedikleri ünlülere göre dağılımı 52
13. Grupların tercih ettikleri ünlüye nicin benzemek istediklerine göre dağılımı 54
14. Gruplara göre deneklerin "kendilerini etkileyen, üzen veya düşündüren sorunları"na göre dağılımı 55

15. Grupların Piers-Harris Çocuklar için Benlik Kavramı Ölçeği'nden elde ettikleri puanlar 56
16. Deneklerin gruplara göre benlik kavramı ölçeğinden elde ettikleri puanların tüm grup ortalamasına göre karşılaştırması 57
17. Deneklerin yaşlarına göre, tüm grubun ortalamasından düşük puan alanlarla, ortalama ve ortalamanın üzerindeki puan alanların dağılımı 58
18. Deneklerin anne eğitim düzeylerine göre, tüm grubun ortalamasından düşük puan alanlarla, ortalama ve ortalamanın üzerinde puan alanların dağılımı 59
19. Deneklerin baba eğitim düzeyine göre, tüm grubun ortalamasından düşük puan alanlarla, ortalama ve ortalamadan yüksek puan alanların dağılımı 60
20. Grupların "kuvvetli sayılıyım" itemine verdikleri yanıtların dağılımı 61
21. Grupların "vücutça güzel sayılıyım" itemine verdikleri yanıtların dağılımı 62
- 22. Grupların "dış görünüşüm beni rahatsız ediyor" itemine verdikleri yanıtlara göre göre dağılımı 63
23. Grupların "sınıfta arkadaşlarım beni savarlar" itemine verdikleri yanıtlara göre dağılımı 63
24. Grupların "arkadaşlarım iyi fikirlerim olduğunu düşünürler" itemine verdikleri yanıtların dağılımı 64

25. Grupların "yakışıklıyım" itemine verdikleri yanıtlara göre dağılımı 65
26. Grupların "erkek arkadaşlarım arasında sevi-  
lirim" itemine verdikleri yanıtlara göre da-  
ğılımı 65
27. Deneklerin "oyun ve sporda başı ben çekerim"  
itemine verdikleri yanıtların gruplara göre  
dağılımı 66
28. Grupların "şanslı bir kimseyim" itemine  
verdikleri yanıtlara göre dağılımı 67
29. Grupların "halimden memnunum" itemine ver-  
dikleri yanıtlara göre dağılımı 67
30. Grupların "sınıf arkadaşlarım benimle alay  
ediyorlar" itemine verdikleri yanıtlara  
göre dağılımı 68
31. "Şimdiki halimden başka olmayı isterdim"  
itemine verilen yanıtlara göre dağılım 69
32. Grupların "başkalarından farklıyım" itemine  
verdikleri yanıtlara göre dağılımı 70

## I) G İ R İ Ő :

Gençlik çağı insanın gelişiminin en karmaşık, en şaşırtıcı, en hızlı değişen dönemidir. Bu dönemdeki değişiklikler, kişinin bireysel ve sosyal rollerini, gelecekteki bütün bir yaşam süreci için etkileyerek, gelecek biyolojik-bedensel, zihni yapısını, gerekse karakter eğilimleri ve kalitelerini belirler (44).

Çocuklukla erişkinlik arasındaki döneme "gençlik çağı" adı verilir. Bedensel, ruhsal ve toplumsal değişme ve gelişme süreçlerinin yaşandığı gençlik çağını kapsayan yaş dilimleri ülkelere ve yazarlara göre farklılık göstermektedir. UNESCO, gençlik çağı olarak 12-24 yaş dilimlerini kabul etmiştir. Gençlik çağı bedensel değişme ve gelişmeyle başlar, bunu ruhsal ve toplumsal değişme izler (22).

Kız ve erkek çocukta cinsiyetle ilgili olarak bedende oluşan gelişmeler onun başkalarıyla ve çevresiy-le ilişkisini etkiler ve püberte ve onu izleyen dönem-

dönemlerde, bedensel yapısı ve özellikleri gencin ilgi alanının temelini oluşturur. Başka bir deyişle; beden, benliğin simgesi durumuna geçer. Bedensel değişmeyle birlikte kazanılan birincil ve ikincil cins karakterleri onun kendi bedenine ilgisini arttırır. Kendi bedeni ile ilgili çelişkili değerlendirme ve düşünceler ortaya çıkar. Bedensel değişmeler onu bir taraftan kaygılandırıp, huzursuz ederken, öte yandan bu gelişme ve değişmeleri dikkatle izler. Bu dönemde ayna karşısında uzun süreler geçirir. Kendine özgü olarak oluşturduğu çirkinlik ve güzellik kavramı kaygı ve endişeyle, neşe ve sevinç arasında gidip gelen bir duygulanım değişmeleri yaratır (22).

Gençler hızlı beden gelişmelerine karşı değişik tepkiler gösterirler. Bu değişikliklerin bir bölümü sevinç, bir bölümü üzüntü kaynağı olabilir. Günümüzde basketbolun yaygınlaşmasıyla uzun boy bir övünç nedeni olurken, kısa boy her dönemde kız ve erkek tüm gençler için aşağılık duygusu yaratabilen bir neden olabilmektedir. Uzun veya kısalık, zayıflık veya şişmanlık gibi durumlar gencin beden görünümü, beden imgesini belirler. Bu özellikler bir de yaşıtılarcı ad takılarak pekiştirilirse, gencin kimlik duygusunu etkiler, kız erkek yaşıtılarıyla ilişkisini bozabilir, ya da arkadaş çevresinden kopmasına neden olabilir (43).

Ergenlik döneminde ortaya çıkan hızlı bedensel değişme, birincil ve ikincil cins karakterlerinin ortaya çıkışı, gencin kendi bedenini algılayışı ve benlik kavramını önemli ölçüde etkiler. Gencin bedensel değişim ve çevresindekilerin yargılarına karşı aşırı duyarlı olduğu bu dönemde, boyunun yaşıtılarına göre kısa oluşu onun benlik kavramını ne ölçüde etkileyecektir? Boy



kısalığı gösteren çocukların benlik kavramı düzeyleri, normal boylu çocukların benlik kavramı düzeylerinden farklı mıdır? Boy kısalığı gösteren çocukların kendi fiziksel görünümüne ilişkin algıları, normal boylu çocukların algılarına göre daha mı olumsuzdur?

Araştırmamız bu soruların yanıtı bulmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.



## II) GENEL BİLGİLER :

### 1. Benlik ve Benlik Kavramı :

İnsan, fiziksel, psikolojik ve sosyal yönü ile bir bütündür. Benlik, insanın bedensel yapısı, ruhsal ve toplumsal işlevleri ile kurduğu iletişimden gelen iletilenlerin çözüldüğü, anlaşıldığı, yorumlandığı bir kişilik boyutudur (22).

Kişilik ve benlik arasında ilginç ve yararlı bir ayrım yapılabilir. Kişilik dış dünyanın, benlik ise iç dünyanın bir görüntüsüdür. Kısaca kişilik diğer kişilerin bireyi nasıl gördüğü, benlik ise bireyin kendisini nasıl gördüğüdür (25).

Benliğin gelişimi doğuştan itibaren başlar. Hatta kalıtımla kuşaktan kuşağa aktarılan özellikler de göz önüne alınırsa, spermin yumurtayı dölediği andan itibaren başladığı söylenebilir. Doğumu takiben önce bedensel, sonra ruhsal ve toplumsal gelişme benliğin oluşmasını etkiler. Başlangıçta çocuk kendi varlığının bilincinde değildir. "Ben" ile "ben olmayanı" birbirinden ayırt edemez (24).

Çocukta benliğin gelişimi önce kendisini anlamasıyla değil, çevresini algılamasıyla gelişmeye başlar. Kendi bedeniyle giysisi arasındaki farkı ayırt edemeden soğuk-sıcak gibi fiziksel uyarılara tepkide bulunur. Annesinin yüzünün anlamını, henüz kendi yüzünü anlamadan çok önce sezer ve kavrar (41). Doğduğu andan itibaren ilişkide bulunduğu ilk insanlar kendi anne ve babasıdır. Anne ve babasının kendisine sevgiyle yaklaşımı, gereksinimlerini düzenli ve yeterli olarak karşılaması ve kendisini rahatlatmaları, onun benlik gelişimine olumlu katkıda bulunur. Bebek bu ilişkilerden dış dünya ve insanlar hakkında insanların yardıma hazır, güvenilir ve iyi niyetli varlıklar olduğuna ilişkin olumlu izlenimler edinir. Bunun tersi olarak bebeğin anne, baba ve yakın çevresindeki insanların ona sevgisiz yaklaşımı, gereksinimlerini zamanında, düzenli ve yeterli olarak karşılamamaları sonucunda dış dünya ve insanlar hakkında olumsuz izlenimler edinir. Onun dış dünya ve insanlar hakkında edineceği bu olumlu veya olumsuz izlenimler onun benlik kavramının çekirdeğini oluşturur.

Çocuk büyüdükçe çevreden daha çok sayıda mesajlar alırken, davranışları da büyükler tarafından değerlendirilmeye başlanır. Özellikle başlangıçta kendisi hakkında bilgi sahibi olabileceği başka hiçbir kaynak olmadığı için tümüyle aile içinde veya çevrede duyduğu sözlere dayanarak kendisine ilişkin bir resim, bir imge oluşturmaya başlar. Bir yaşına geldiğinde "benlik bilinci"nin temeli oluşmuştur. Dört, beş yaşına geldiğindeyse kendisi hakkında oldukça tutarlı, -iyi veya kötü- bir kanı geliştirir ki, bu kanının izleri ömür boyu etkisini sürdürür (9).

Benlik kavramına genel olarak ilk yaklaşan psikolog James'dir. James'e göre benliğin iki yönü vardır. Bunlardan birincisi "bilen olarak ben", buna salt ego da denmektedir, ikincisi ise "bilinen olarak ben"dir ki buna bazı yazarlar görgül ego adını vermektedirler. Bu, insanın en geniş anlamıyla benim, kendimin diyebileceği şeylerin tümünü kapsar ve buna sadece kendi bedeni ve fiziksel gücü değil, aynı zamanda, giysileri, yakınları, ataları, arkadaşları, edindiği ün, çalışmaları ve mal varlığı da girer. Maddi ve toplumsal olarak iki temel ögesi vardır. Maddi ögesi, kişinin kendi bedenidir ve tüm insanlar bedenlerine özen göstermeye, onu süsleyip geliştirmeye çalışırlar. Toplumsal ögesi ise, insanın çevresi tarafından kabul edilen bilinen yönüdür. Yani birey kendisini tanıyan insanlar kadar toplumsal benliğe sahiptir. Onu tanıyan tüm insanlar düşüncelerinde o bireyin imgesini taşırlar. Bu ögelerin bireyde uyandırdığı duygular "kendine değer verme" olarak adlandırılır. Bu da kişinin benliğinden hoşnut olma ya da olmama biçiminde kendini gösterebilir. Bu ögeler çeşitli davranışlar oluşturur ki, bunlar; a- bedensel benliğini arayış (insanlar varlık edinmeye, bedenlerini süslemeye ve ailelerine bağlanmaya yöneliktirler), b- toplumsal benliğini arama (insanlar çevrelerinden ilgi ve onay beklerler, fark edilmek isteği içindedirler), c- manevi benliğini arama (insanlar düşünsel, ahlaki ya da manevi yönden gelişmek isterler). Tüm bu istek ve eğilimlerini gerçekleştirebilmek için bireyler kendi benliklerini arama, varlığını koruma eğilimindedirler (31).

Benlik kavramına sosyolojik açıdan yaklaşan Cooley (1968) ise benlik kavramının, kişinin etkileşimde bulunduğu diğer insanların kendisini nasıl algıladığı ve değerlendirdiğini yansıtan bir kavramlaştırma olduğunu öne

sürer (27). Benlik kavramına Cooley gibi sosyolojik yönden yaklaşan Mead de (1934) benlik kavranının örgütlenmiş topluluk ya da toplumsal grup ile organizmanın etkileşimiyle kazanıldığını ileri sürer. Mead'e göre birey, sosyal çevre ile etkileşimi ve diğerlerinin kendi davranışlarına gösterdiği tepkilerin gözlemi sonucunda kendisi hakkında bir tasarım ya da tasarımlar dizisi geliştirir ki bu bireyin benliği ve benlik kavramını oluşturur. Birey sosyal bir ortamda bir takım davranışlarda bulunur, diğer kişilerin kendi davranışlarına nasıl tepkide bulunduğunu gözler ve bu tür gözlemler sonucunda "benlik kavramı" gelişir (25). Bir örnek olarak, çevresindeki insanların davranışlarıyla güldürdüğünü gözlerse, kendisinin komik, güldürücü, esprili olduğuna ilişkin bir tasarım geliştirir. Bunun gibi diğer kişiler tarafından kendisi hakkında cesur veya korkak, zeki veya aptal gibi tanımlamalar yapıldığında kendisine ilişkin tasarımları da bu doğrultuda olacaktır.

Benlik kuramının gelişimini etkileyen bir diğer yaklaşım Freud'la başlayan psikoanalitik kuramdır. Freud'a göre kişilik üç tabakadan oluşur ki bunlar, id, ego ve süperego'dur. İd (içben), psişenin en alt tabakasıdır ve bu tabakada cinsiyet iç güdüleri ile kendini koruma ve saldırganlık iç güdüleri bulunur. Ego, psişenin en önemli kısmıdır ve bu kısım çocukta yavaş yavaş id'den ayrılır, gelişir ve kişiliği belirtir. Dış dünya ile ilişki kuran, bilince gelen duyularını, izlenimleri birbirine bağlayan bu kısım'dır. Çocuk büyüyüp geliştikçe ego'dan ayrılan bir kısım otomatik olmaya ve egoyu kontrol etmeye başlar. Bu otomatik kuvvetler bir alışkanlıklar bütünü meydana getirir ki bu tabakaya süperego (üstben) adı verilir. Süperego, eğitimden gelir, özellikle anne ve baba-

dan, çocuğu eğiten diğer yetişkinlerin verdiği alışkanlıklardır. Süperego, bir bakıma çocuğu eğitenlerin temsilcisidir ve aynı zamanda sosyal ve kollektif bir öze de sahiptir. Kişinin içinde bulunduğu toplumun idealini de ifade eder (2). Ego'nun görevi id'den gelen dürtülerle, dış dünyanın gerçeklerini temsil eden süperego arasında bir denge kurmaktır.

Freud'un kuramında benlik ve ego, yapıları bakımından birbirine benzemekle birlikte farklılıklar da gösterir. Genel olarak kesin bir ayırım yapılmamış olmakla birlikte, benlik daha kapsamlı bir yapı olarak ele alınmıştır. Ego, yalnızca bilinçli yaşantıları içerirken benlik ise hem bilinçli, hem de bilinçsiz yaşantıları içermektedir.

Jung'un kuramında ise "benlik" kişiliğin bütünüdür, kişiliğin odak noktasıdır ve diğer sistemler onun çevresinde kümeleşirler. Bu sistemleri bir bütün olarak tutan kişiliğin bütünlüğünü, dengesini ve sürekliliğini sağlayan benliktir. Benliği bir arketip olarak tanımlayan Jung, her insanın amacının kendini gerçekleştirme olduğunu, bu amaca ulaşabilmek için uzun, güç ve karmaşık bir yolun aşılması gerektiğini ve buna ancak orta yaşlarda sahip olunacağını belirtir.

Yeni Freudçular olarak adlandırılan Adler, Horney, Fromm ve Sullivan, benliğe temel dürtülerle toplumsal gerçekler arasındaki uzlaşmayı gerçekleştirme işlevini vermişlerdir.

Sullivan'a göre benlik, tümüyle yaşanan olayların ve insanın kendisine yansıtılmış değerlendirmelerinin sonucunda oluşur. Benlik sistemi, eğitsel deneyimlerden

oluşan, onay elde etmek, kaygı yaratacak durumlardan uzak olmak amacı ile bireyde örgütlenen yaşantılardan oluşur. Benliğin oluşumunun kökeninde ana babanın pekiştirmesi ya da kınamasına bağlı doyurucu veya kaygı yaratan nitelikteki çocukluk yaşantıları bulunur. Bu çocukluk yaşantıları "iyi ben", "kötü ben", "ben olmayan" gibi kavramları içerir. İnsan ilişkilerinin ürünü olan kaygı, başlangıçta anneden çocuğa aktarılan, daha sonraki yaşamda ise bireyin güvenilirliğinin tehlikeye girdiği durumlarda yaşanan bir duygudur. Kişi kaygıdan kaçınmak amacıyla çeşitli koruyucu önlemler alır ve davranışlarını denetler. Örneğin çocuk ana babasının isteklerine boyun eğmekle cezadan kaçınabileceğini öğrenir. Bu koruyucu önlemler, bazı davranış biçimlerini de yasaklayarak bireyin benlik sistemini oluşturur.(15)

Sullivan'a göre benlik sistemi aslında toplumun mantık dışı özelliklerinin bir ürünüdür ve bir takım bozukluklar sonucunda insanda meydana gelen bir savunmadır. Bu sistem bazan kişilikteki olumlu gelişimleri engelleyebilir (31).

Benlik kavramına ilişkin yaklaşımlardan biri "Piers-Harris benlik kavramı ölçeği"nin de temelini oluşturan fenomenolojik yaklaşımdır (10). Fenomenolojik yaklaşımı ileri süren Rogers'a (1951) göre benlik kavramı, bireyin kendisini algılamasını, kendisinin diğer insanlarla olan ilişkilerine ait algılarını ve bütün bu algılara verilen değerlerini içerir. Her bireyin doğuştan ileriye ve olgunlaşmaya yönelik bir eğilimi vardır. Birey doğuştan getirdiği eğilimleri gerçekleştirme yolunda bir takım yaşantılarla karşılaşır. Birey için yakınlıklarının tutumları çok önemlidir. Bu nedenle kendisi için önemli olan kişilerin olumlu karşıladıkları davranışlara yönelmeye, beğenmedikleri davranışlardan kaçınmaya başlar. Ancak kendini gerçekleştirme eğilimi temel

bir güdü olarak varlığını sürdürmeye devam eder. Bu durumda bireyin kendini gerçekleştirme eğilimi ile çevrenin değerlendirmeleri bağdaşmadığı zaman bir çatışma durumu ortaya çıkar. Bireyin sağlıklı bir benlik kavramı geliştirebilmesi için bağdaşım temel ilkedir. Birey gerçek yaşantıları ile uyumlu değerlendirmeler yapabildiği oranda bağdaşım gerçekleşir. Ancak çevre engellemeleri ve korku veren bazı durumlarda bireyin benlik kavramı organizmanın gerçek yaşantılarından farklı olur ve o zaman bağdaşmazlık ortaya çıkar (31).

Benliğin temel görevlerinden biri, kişiliği aşırı kaygıdan kurtaran, ona uyum sağlayan savunma düzenlerini oluşturması, kullanmasıdır. Böylece savunma düzenleri bir yandan kişiyi süregelen çatışma ve engellerin, hayal kırıklıklarının doğurduğu çöküntüden, zarardan korurken, öte yandan kişinin kendisine verdiği değer ve öz saygının sürdürülmesini sağlar. Ancak savunma düzenlerinin amaçlarını hem olumlu, hem de olumsuz olarak nitelendirebiliriz. Olumlu yönü, kişinin kendisine verdiği değer ve özsaygının korunmasını, sürdürülmesini, hatta artırılmasını amaçlamasıdır. Olumsuz yönü ise, kaygıdan kaçmak veya ona karşı savunması sağlamak için gerçeği çarpıtmasıdır (22).

Olumlu ve olumsuz yönleriyle savunma düzenlerinin hepsi normal insanların günlük davranışlarında görülür. İlimli ve ölçülü bir biçimde kullanıldıkları sürece, yaşamdan alınan doyum zenginleştirir ve kişinin uyum sağlamasına yardımcı olur. Ancak kişi sorun çözmede sürekli olarak bu düzenlere başvurur ve sorunlarını çözmede bunlara baskın bir rol verirse, o zaman kişilik uyumsuzluğundan söz edilebilir. Kişilik uyumsuzluğu ise, insanın kendisiyle ve başkalarıyla olan iletişimini bozan başlıca etkenlerden biridir (22).



## 2. Ergenlik: Fiziksel ve Psikososyal Gelişim

Adolesans, Latince "adolescere" yani "büyümek" ya da "yetişkinliğe erişmek", püberte ise "pubertas", "erkeklik yaşı" kelimelerinden türemişlerdir.

Bu terimlerin Türkçe karşılığı olarak kullanılan terimlerle ilgili olarak çeşitli yazarlar arasında farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır. Kimi yazarlar adolesans karşılığı olarak ergenlik, püberte karşılığı olarak erinlik terimlerini kullanırken, bazıları ise adolesans karşılığı olarak gençlik, püberte karşılığı olarak da ergenlik terimlerini kullanmaktadır. Bir kavram karmaşasına engel olmak amacıyla tüm metinde adolesans karşılığı olarak gençlik, püberte karşılığı olarak da ergenlik terimleri kullanılmıştır.

Terimlerin Türkçe karşılıklarında olduğu gibi, bu dönemlerin başlangıç ve bitiş yıllarıyla ilgili olarak da yazarlar arasında farklılıklar görülmektedir. Çeşitli yazarlara göre gençlik ve ergenlik dönemleri şöyle tanımlanabilir:

Yörükoğlu'na göre, adolesans-ergenlik dönemi, çocuklukla erişkinlik arasında yer alan gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemidir. Ergenlikle başlayan büyüme, gençlik çağının sonunda bedensel, cinsel ve ruhsal

olgunlukla biter. Genellikle ilk ergenlik belirtileriyle başlayan gençlik çağı, büyümenin durmasına kadar sürer ve 12-21 yaşlarını kapsar. Ergenlik (püberte) ise hızlı büyüme ve cinsel uyanışın olduğu, kız-erkek cinsel özelliklerinin belirlediği 12-15 yaşları arasındaki 2-3 yıllık gençlik dönemini kapsar ve kızlar 1-2 yıl önce ergenliğe girerek büyüme ve cinsel olgunlaşmalarını, erkek çocuklardan 1-2 yıl önce tamamlarlar (43).

Ekşi'ye göre adolesans dönemi, gencin püberteyle ilgili fizyolojik değişikliklere gösterdiği ilk psikolojik tepkilerle başlar, gerçekçi bir biçimde kişiliğini bulmasına kadar sürer. Bu açıdan ele alındığında ortalama 11-12 ile 21-22 yaşları arasına gençlik (adolesans) dönemi adı verilir (12).

Neyzi, adolesansı, bazan ergenlikle (püberte) eş anlamda kullanılmakla birlikte yaşamın bu döneminde vücutta oluşan biyolojik değişikliklere eşlik eden ruhsal gelişme ve psikososyal değişiklikleri de kapsayan bir terim olarak tanımlar ve yazara göre adolesans dönemi ergenliğin başlangıcından 18-20 yaşlarına kadar olan süreyi içerir. Adolesans dönem içinde önemli bir süreyi kapsayan püberte-ergenlik ise, çocukluktan erişkinliğe geçiş döneminde vücutta oluşan kompleks biyolojik olgunlaşma sürecidir. Ergenlik kız çocuklarda ortalama 10, erkek çocuklarda 12 yaşında başlar ve biyolojik değişikliklerin tamamlanması 3-5 yıl sürer. Bu süreç sonunda cins organları olgunlaşarak kızlarda menstrüel siklus (adet kanaması) başlar ve üreme kapasitesi olmayan çocuk üretken bir bireye dönüşür. Cins hormonlarının salgısının artmasıyla cinse özgü sekonder cins karakterleri belirir. Bu değişikliklerin yanı sıra boy büyümesinde hızlanma, vücut tartısıyla çeşitli organların ve vücut kı-

sımlarının boyutlarında bir artış görülür. Vücut yapısı çocuktan erişkine değişir. Ergenlik döneminin sonunda (kızlarda ortalama 15, erkek çocuklarda 17-18 yaş) bireyin büyüme ve gelişmesi büyük ölçüde tamamlanmıştır (27, 40).

Ergenlik öncesi dönemde çocuklarda gelişmenin esas karakteri değişme ve büyümedir. Bunu sağlayan faktör ise hormondur. Ergenlik sürecini başlatan olay henüz kesin olarak bilinmemektedir. Yüksek beyin merkezleri ile ilgili bir değişiklik olarak tanımlanan bu primer olayla birlikte hipofizden gonadları uyaran hormonlar salgılanmaya ve bu hormonlar etkisiyle, erkek çocuklarda uyarılan testisler olgunlaşmaya başlar (27).

Erkek çocuklarda ergenliğin gözlenen en erken belirtisi testis ve skrotum değişiklikleridir. Bu dönem içinde testislerin büyüklüğü üç dört kat artar, bunları muhafaza eden torba, yani skrotum genişler, derisi pür-tükleşmeye ve pigmente olmaya başlar. Testislerdeki ilk değişikliğin belirlenmesinden yaklaşık bir yıl sonra penis boyunda ve çapında büyüme başlar. Pubis kıllanması genellikle testis büyümesinden altı ay kadar sonra (nadiren birlikte) ortaya çıkar. Aksilla (koltuk altı), yüz ve vücut kıllanması ve sesin kalınlaşması sekonder cins belirtilerini oluşturur. Aksiller ve yüz kıllanmasının ortaya çıkışı oldukça değişkendir ve genetik etkilere bağlıdır. Genellikle aksiller kıllanma pubis kıllanmasının başlamasından iki yıl kadar sonra belirir. Yüz kıllanması aksiller kıllanma ile beraber veya kısa bir süre sonra ortaya çıkar. İlk ejakülasyon yaklaşık 13 yaş civarında görülürse de değişkenlik gösterir ve genellikle zirve büyüme hızlanmasından önce görülür. Ses değişikliği de oldukça değişkenlik gösterir ve genellikle zirve

büyüme hızlanması sırasında ortaya çıkar. Büyüme hızında yılda 10-15 cm'ye ulaşan bir artış meydana gelir. Omuzlar ve göğüs kafesi genişler. Ergenliğin ortalarına doğru boy büyüme hızı doruk noktasındadır. Zirve büyüme hızı erkek çocuklarda yılda ortalama 10.5 cm kadardır ve kızlardan yaklaşık iki yıl kadar sonra (14 yaş civarında) ortaya çıkar. Zirve tartı artışı boy artışından altı ay kadar sonra görülür. Cins hormonları kemik olgunlaşması üzerinde de etkili olduğundan aynı zamanda kemik epifizlerinde kapanma başlar ve bu süreç 18-20 yaşlarına kadar sürer (27, 14, 40).

Ergenlik belirtilerinin ortaya çıkma yaşı ırka, aileye ve beslenme durumuna göre farklılıklar gösterir. Sosyo ekonomik düzeyin düşük, beslenme bozukluklarının sık görüldüğü kesimlerde ergenlik belirtilerinin gecikmesine de sıklıkla rastlanır (27).

Sağlıklı Türk erkek çocuklarında testis büyümesi ve pubik kıllanmanın ortalama 11.8 yaşta, aksiller kıllanmanın 13.2 yaşta, ses kalınlaşmasının 14 yaş, yüz kıllanmasının 14.5 yaşta olduğu saptanmıştır. Ortalama olarak erkek çocuklarda ergenlik belirtilerinin erişikine benzer bir evreye erişmesi 4 yıl kadar sürer (27).

Hızlı fiziksel büyüme ve değişiklikler ergenin tutum ve davranışlarında değişikliklere neden olur. Bu değişikliklerin temel nedenlerinden biri hızlı hormonal değişim sonucunda bedenin homeostatisinin değişmesi, diğeri ise psikososyal etkilerdir.

Hızlı büyüme sırasında enerjinin büyük bir kısmı büyüme için harcandığından, ergenlerde sıklıkla görülen bir davranış değişikliği, yorgunluk ve bitkinlik şikayetleridir. Ergenlik dönemine kadar enerji dolu olan,

sürekli oynayan, çeşitli etkinliklerde bulunan çocuğun, ergenliğin başlaması ile birlikte etkinliklerinde gözle görülür bir azalma meydana gelir. Bu etkinliklerde azalma, enerjinin büyük bir kısmının büyüme için harcanması yanında çocuğun bedenindeki değişikliklerden huzursuz olması, kaygılanması, dikkatinin tümüyle bedene yönelmesinden de kaynaklanmaktadır. Bir önceki dönemdeki etkinlikler de, değişen gereksinimlerine cevap verememektedir. Bu nedenle sıklıkla canının sıkıldığını söyler, huzursuz ve sıkıntılıdır. Yeni etkinliklere girişmekten kaçınır. Bu dönemde etkinliklerindeki azalmayı tembellik olarak yorumlamak doğru değildir. Okul başarısında da azalma görülebilir.

Bu dönemde ergen anne, baba ve otoriteye sıklıkla karşı çıkar. Koyulan engelleri ve kuralları saçma ve aptalca bulur. Bir taraftan artık büyüdüğünü, ona karışmalarını söylerken, diğer taraftan da çocukça davranmaktan kendini alamaz. Anne babayı eleştirir ve onlardan bağımsız olmak isterken, aynı zamanda onların yakın ilgi, sevgi ve şevkatine yoğun gereksinimi vardır (32).

Davranışları karşı cinse yönelimde de çelişkilidir. Karşı cinsi bir taraftan çeşitli şekilde eleştirirken, diğer taraftan büyük bir ilgi duyar ve kolayca aşık olur. Aşık olduğu kişi kendi yaşıtı karşı cinsten bir ergen olabileceği gibi, bir yetişkin, film yıldızı veya bir sporcu olabilir. Karşı cinse yönelimde oldukça çekingen ve utangaçtır.

Ergen, başkalarının yargılarına hastalık derecesinde duyarlıdır. Ahlaki ve kültürel yönden olduğu kadar, bedensel görünümüne ilişkin yargılara da aşırı derecede

duyarlıdır. Kendisi hakkındaki yargı ve eleştirilerin sözel olarak belirtilmiş olması da gerekmez, bir bakış, bir jest, bir mırıltı yeter. Ergenler, başkaları öyle yapmasa da kendinden söz edildiğini düşünürler. Ergenin uyumlu olmayı başarabilmesi için fiziksel görünümü konusunda yeterli bir duygusal denge kazanmak zorundadır. Bu nedenle denilebilir ki bedensel değişimin etkisi, kültürel, toplumsal ve ailesel etkenlerle belirlenir (30).

Fiziksel özelliklerine ilişkin kaygıları çoğu ergende aşırı utangaçlık yaratır. Karşılaştırma yoluyla bir farklılık keşfetme korkusuyla başkaları tarafından görülmeme ve başkalarını da görmemeyi yeğlemesine neden olur.

Karşı cinse yönelimdeki aşırı çekingenliğin temelinde kendi bedensel özelliklerine güvenmeyişi ve reddedilme korkusu yatmaktadır. Karşı cinsin gerilim yaratan varlığından uzak olabilmek amacıyla genellikle kendi cinsinden yaşlılarıyla birlikte olmayı yeğler. Anne, baba ve diğer yetişkin değerlerinin yerini kendi yaşıt gurubunun değerleri almaya başlar. Başta kendi anne babası olmak üzere diğer yetişkinleri geri kafalı, anlayışsız, tutucu kişiler olarak değerlendirme eğilimindedir ki bu değerlendirmeler çatışma konusu olabilir.

Ergenlik çağında ortaya çıkan hızlı fiziksel değişimler ergen için önemli sorunlar yaratabilir. Erkek çocuklarda penisin sertleşmesi, ejakülasyon ve ikincil cins karakterleri onun zihnini sürekli meşgul eder. Bedeninde oluşan değişiklikler bir taraftan onu huzursuz ederken, diğer yandan gizli bir gurur duymasına neden olur. Kimi ergenler fiziksel olgunlaşmalarının kanıtlarını gizlemeye çalışırken, kimisi de onları yapay olarak belirginleştirmeye uğraşırlar.

Fiziksel güzellik kavramı da ergendeki gerilimin artmasına neden olur. Ergenler bedenlerinin geleneksel modellere en büyük ölçüde yaklaşmasını isterler. Erkek çocuğun büyümesi sırasında çocuksu niteliklerinin uzun sürdüğü veya kadınsı ölçülere sahip olduğunu düşünmesi halinde büyük utanç duyar. Duyguları elişkilidir. Bir taraftan cinsel karakterlerin ortaya çıkışı onu rktrken, diğer taraftan bunların gelişimini yakından izler ve ona göre gelişiminin yeterince hızlı olmayışı, ona cinsel bakımdan uyumsuz ve farklı olduğu duygusunu verir (30).

Fiziksel değişikliklerle ortaya çıkan birincil ve ikincil cinsiyet özellikleri bireyin kendi bedenini algılayış biçimini ve benlik kavramını önemli ölçüde etkiler. Çünkü en hızlı beden değişimi ergenlik döneminde ortaya çıkmaktadır. Zacnry'ye göre benlik kavramı kişinin beden imgesine bağlıdır. Ergenlikte beden, benliğin simgesi olur ve değişen bir beden, kendisi de değişen bir "benlik" anlamına gelir. Benlik sadece bir i gerçeklik, bir bilinç odağı değildir. Benlik kavramındaki değişikliklerin zihinsel, toplumsal ve emosyonel yanları da vardır (30).

Freud'un psikoseksüel kuramını, modern sosyal psikoloji ve antropoloji ışığı altında modifiye eden Erikson, insan gelişimini sekiz dönem olarak inceler ve kişinin bu sekiz dönemin her birinde başarılması gereken psikososyal görevi olduğunu ileri sürer (32). Erikson'a göre kişilik gelişiminde 5. kritik dönem gençlik dönemi- midir. Bu dönemin en büyük tehlikesi kimlik karışıklığıdır. (identity confusion). Adolesans dönemi gencin

"benlik kimliğinin" kesin olarak şekil aldığı dönemdir. Gerçi kişide kimlik gelişimi yaşam boyu süren bir gelişimdir, ancak kimlik gelişiminde en önemli dönüm noktası adolesans dönemidir. Bu dönemden önceki bütün dönemlere ait sağlıklı ve sağlıklı gelişmeler artık son olarak ortaya dökülmekte, buna göre gencin kimliği şekillenmektedir. Gerek bu dönemin, gerek önceki dönemlerin sağlıklı gelişmesi halinde genç kendi kimliğini bulur; kendini bulmuş olarak yetişkin hale geçer. Çocukluktan gelen sağlıklı gelişime ek olarak bu dönemin de sağlıklı gelişimi halinde genç kişiliğini bir türlü bulamamış olarak ileri yaşlara geçer. Ancak bu dönemde pek çok genç için geçici olarak bir karışıklık kaçınılmaz olabilir ve her normal gençte görülebilir (13).

Erikson'a göre ergenin bu dönemde başta gelen görevi yeni bir ego kimliği duygusu -kişinin kim olduğuna, daha geniş toplumsal dönemde yerinin ne olduğuna ilişkin bir duygu geliştirmektir. Bu evrede ortaya çıkan bunalım, kimlik duygusuna karşılık rol karışıklığı duygusudur. Erikson'a göre iç güdüsel dürtülerde görülen fırlama kuşkusuz, ergenin kimlik sorunlarına katkıda bulunur. Ergenler, ansızın içtepilerinin sanki kendilerinden ayrı bir iradeye göre davrandıklarını, artık kendileriyle birlikte olmadıklarını hissederler. Ergenlikteki hızlı fiziksel büyüme de bir kimlik karışıklığı duygusu yaratır. Genç insanlar öylesine çabuk büyümeye ve öylesine değişik yönlerde değişmeye başlarlar ki, kendilerini zor tanıyabilirler. Belki de bu yüzden ergenler zamanlarının çoğunu ayna karşısında geçirirler ve görünüşleri ile aşırı derecede ilgilidirler. Erikson'a göre ergen, herşeyden önce kendine dönüktür. Ergenler kim oldukları, başkalarının gözünde nasıl göründükleri ve ne olacakları ile ilgilidirler. Başkalarına cinsel olarak çekilirler, hatta aşık



bile olurlar, fakat çoğu kez böyle yakınlıklar gerçekte kendini tanıma çabalarıdır. Genç insanlar etkileşimlerinde, durmadan gerçek duygulardan, birbirleri hakkındaki görüşlerinden, planlarından, umut ve beklentilerinden söz ederek kim olduklarını bulmaya çalışırlar (8).

Ergende sıklıkla görülen özseverlik, kısmen çocuklukta ana babaların çocuklarına gösterdikleri aşırı hayranlık ve övünmelerinden kaynaklanmakla birlikte bu gerçekte ergenin kendisinden pek az emin olmasından kaynaklanır. Ergenin yaşam deneyi her an kaygı verebilecek bir gerilime varan, az çok ciddi bir seri traumayla kendini gösterir. Ergen bu çatışmaları azaltmak için bilinçsiz olarak savunma mekanizmaları kullanır ki, bunlar içinde sıklıkla kullanılan basit bir mekanizma bir ölçüde başkalarının yargılarına kayıtsız olarak kendini sevmek ve aşırı değerlendirmektir. Ergende özseverlik çok açık bir fiziksel kusurla karşılaştığında gerçek bir anksiyete nevrozu ortaya çıkabilir (30).

Bireyin gelişme süresince olgunlaşma derecesi, genellikle onun dış görünüşüne bakılarak değerlendirilmesi nedeniyle pübertedeki fiziksel değişiklikler ve bu değişikliklerin ortaya çıkış zamanı ergen için oldukça önemlidir. Bazı çocuklar ergenliğe akranlarına oranla daha erken girerken bazıları ise gecikmiş olarak girerler. Genellikle erken olgunlaşan erkek çocukların, geç olgunlaşanlara göre püberte ile meydana gelen fiziksel değişikliklere ilişkin psikolojik sorunları daha azdır. Pübertal değişikliklerle boyu uzayan, sesi değişen çocuk, yaşıtları arasında bu özellikleriyle dikkati çeker. Bu özellikleri, yaşıtlarına oranla kendisinde bir üstünlük sağlar. Bu üstünlük duygusunun farkında olan çocuk bu durumdan gurur duyar (25). Püberteyle

birlikte ergende fiziksel güç, hız ve becerikliliğin arttığı görülmektedir. Ergenlikten önce ve ergenlikte, çocuklar üzerinde yapılan deneysel çalışmalarda ergenlik yaşındaki çocukların, her yaş düzeyinde bu döneme gelmeyen çocuklardan daha güçlü oldukları görülmüştür (38). Puberteyle birlikte çocuğun hareketlerinin daha koordine, motor kontrolünün daha fazla oluşuyla erkek çocuk kendisini daha güçlü hisseder ve bu özellikleriyle, henüz ergenliğe ulaşmamış yaşlıları arasında lider olma olasılığı yüksektir.

Ergenlere genel olarak beceriksiz gözüyle bakılır. Bu nitelik yalnız Avrupalı ve Amerikalı gençlerde değil, Samoan'lerde de görülmüştür. Bu beceriksizliğin nedeni birkaç biçimde açıklanabilir; Ergenlik çağında çocuğun kol ve bacakları hızla büyümektedir. Beden oranları oldukça ani olarak değişmektedir. Büyümenin sona ermesiyle, özellikle genç kızlarda hareketlerin ahenkli bir hal aldığı görülür. Ergenlerin beceriksiz sayılmasının ikinci nedeni, ilk kez yetişkin elbisesi giydiği, veya dansa başladığı zaman herkesin kendisine baktığı kanısında olması ve bu duygunun onun hareketlerine aksaklık vermesidir, aslında pekala beceriklidir. Üçüncü neden olarak ise, uzun boylu, gelişmiş bir çocuk olarak, olduğundan daha büyük görünmesi ve çevresindekilerin, onun uyandırdığı bu izlenime uygun olarak davranmasını beklemeleridir. Beklenen beceriklilikle, gençte o an var olan beceri arasındaki uygunsuzluk, gencin beceriksiz olduğu izlenimi uyandırmaktadır (38).

California Üniversitesinde bir grup araştırmacı tarafından erken ve geç gelişen ergenler üzerinde longitudinal araştırmalar yapılmıştır. (Ames, 1957; Jones, 1967, 1965; Mussen ve Jones, 1957; Jones ve Mussen, 1958) Bu araştırmalardan bazılarında örnek grup olarak bir yaşın üzerindeki

yetişkinler alınmıştır. Jones (1965) 1938'deki çalışmasında geç ve erken olgunlaşanlar olarak tanımladığı, 40 yaşın üzerindeki erkeklerle çalışmıştır. Erken olgunlaşan erkek çocukların, psikolojik uyum, olumlu benlik kavramı geliştirme, yaşlıları arasında daha iyi kabul görme açısından üstünlükleri bulunduğunu saptamıştır. Geç olgunlaşanların ise, yaşlıları tarafından geveze, itici, sürekli dikkat çekmek isteyen, kendine az güvenen çocuklar olarak tanımlanmıştır. Erken olgunlaşan çocuklar ise, daha popüler, kendine güvenen, daha saldırgan ve daha girişken, heteroseksüel ilişkilerde daha başarılı olarak tanımlanmışlardır.

Jones(1965) yaptığı çalışmasında bu özelliklerin bazılarının yetişkinliğe taşındığını saptamıştır. Psikolojik özellikleri "California Kişilik Envanteri" ile ölçülen denekler arasında erken olgunlaşanların daha kendine güvenen, daha dengeli, daha olgun ve sorumluluk sahibi sosyal aktiviteleri daha fazla olan yetişkinler olarak belirlenmiştir. Geç olgunlaşanların ise telafi savunma mekanizmasını daha çok kullandıkları saptanmıştır. Bu yetişkinler daha bağımsız, daha fevri ve göze batan kişilik özelliklerine sahiptirler.

Mussen ve Jones'un (1957) araştırmasında ise, fiziksel olarak geç gelişen çocukların kendi kültürlerinde, kişilik gelişimini olumsuz yönde etkileyecek bir çevreye maruz kalırken, erken olgunlaşanların, kendi gelişimlerine katkıda bulunacak olumlu bir çevreye maruz kaldıkları belirtilmiştir. Çevre genel olarak kişinin olgunlaşmasını fiziksel görünüm, sesin kalınlaşması, sakalın çıkması gibi belirtilere göre değerlendirir. Yaşlılarının çocuk muamelesi gördüğü toplumda erken olgunlaşan çocuktan, bağım-

sızlık, saldırganlık, liderlik gibi başarıyla yakından ilişkili özellikler beklenir ve bu özellikler desteklenir. Böyle bir ortamda geç olgunlaşan çocuğun yetersizlik hissetmesi ve aşağılık duygusuna kapılması olağandır. Bu çocukların yaşlılarından fiziksel güç ve cüsse bakımından daha aşağı düzeyde olmaları, geliştirdikleri benlik kavramını da etkiler ve bu imge süreklilik gösterir, ancak çocuğun kendi hakkındaki benlik imgesi her zaman gerçeğe uygun olmayabilir.

Bazıları geç, bazıları erken püberte gösteren bir grup kız ergen üzerinde yapılan bir araştırmada çocukların yüzde yirmibeşinde, grup yaşamına katılmama, sorumluluk yüklenmeme vb. gibi düzensiz toplumsal davranış saptanmıştır. Geç gelişim gösteren denekler üzerinde yapılan bir başka araştırmada ise, zihinsel yetersizlik, utangaçlık, özgünlük yokluğu bulunmuştur. (30).

Rorschach testi kullanılarak yaptığı araştırmasında Schachter, tiroid, over ve hipofiz bozuklukları olan deneklerde aşırı heyecanlılık, büyük utangaçlık, psikomotor yeteneklerinde belirli bir düzensizlik, dikkatini toplama güçlüğü bulmuştur. Origlia ve Gereso, aynı türden denekler üzerinde yaptıkları geniş bir araştırmada şu özellikleri bulmuşlardır; yetersiz zeka düzeyi, tek bir arkadaşla yeğlemeyle kendini gösteren utangaçlık, gruba koyun gibi uyma davranışı, çocuk oyunlarına aşırı ilgi gösterme, kendi yaşındaki çocuklarla karşılaştırılmaktan kaçınmak, amacıyla kendinden küçük veya büyüklerle özellikle birlikte olma, anatomik-genital yetersizliğine bağlı çok güçlü aşağılık duygusu, yalnız kalmaya ve düş kurmaya eğilim, dışarda olup bitenlere kayıtsızlık, gerçekte olmayan cinselliği gizlemek için kadınlara karşı saldırganlık. Her ne kadar kişiliğin evrimi, bireyin ruhsal yapısına bağlı kalmaktaysa da, beden tipi çocuksu kaldığı zaman kişilik, tutum ve davranışlar da çocuksu kalabilmektedir (30).

### 3. Büyüme ve Gelişmenin Değerlendirilmesi:

Büyüme, vücut hacminin ve kütlesinin artması (27), ya da ölçü bakımından erişilen olgunluk (4) olarak tanımlanabilir.

Gelişme ise (olgunlaşma, diferensiyasyon), biyolojik işlevlerin kazanılması (27), ya da organların fonksiyonlarındaki değişimler (4) olarak tanımlanmaktadır.

Büyüme ve gelişme bütünü ile genetik, beslenme, sosyal ve kültürel koşulların etkisinde oluşan bir süreçtir. Bu etmenler, büyüme ve gelişmeye embriyo döneminden itibaren yetişkinliğe kadar etki ederler. Bu etkiler nedeniyle insan yavrusunun büyüme ve gelişme örüntüsünde ayrıcalıklar vardır ve bu ayrıcalıklar normal dağılım izler (4).

Bir çocuğun büyüme ve gelişmesinin değerlendirilmesi, aynı yaşta normal çocuklardan elde edilen değerler ile karşılaştırılarak yapılır. Çocukların büyüme ve gelişmeleri değerlendirilirken yalnızca ortalama normal değerler kullanılırsa, normal çocuklar arasında bulunan varyasyonlar gözden kaçır ve büyüme gelişmesi değerlendirilen çocuk yalnız olarak geri ya da ileri olarak düşünülebilir. Bu nedenle bütün ölçümler normal dağılımı gösterecek şekilde ortalama ve ortalamadan sapma, veya persentil eğriler olarak ifade edilir (27).

Ortalama ve ortalamadan sapma: Bir grup normal çocuk ölçülecek olursa çoğunluğunun ortalama değere yakın olduğu görülür. Ortalamanın altında ve üstünde olanlar daha azdır. Ortalamadan (+) ve (-) bir standart sapma bütün değerlerin yaklaşık % 68'nini, ortalamadan (+) veya (-) iki standart sapma ise % 98'ini içine alır.(27)

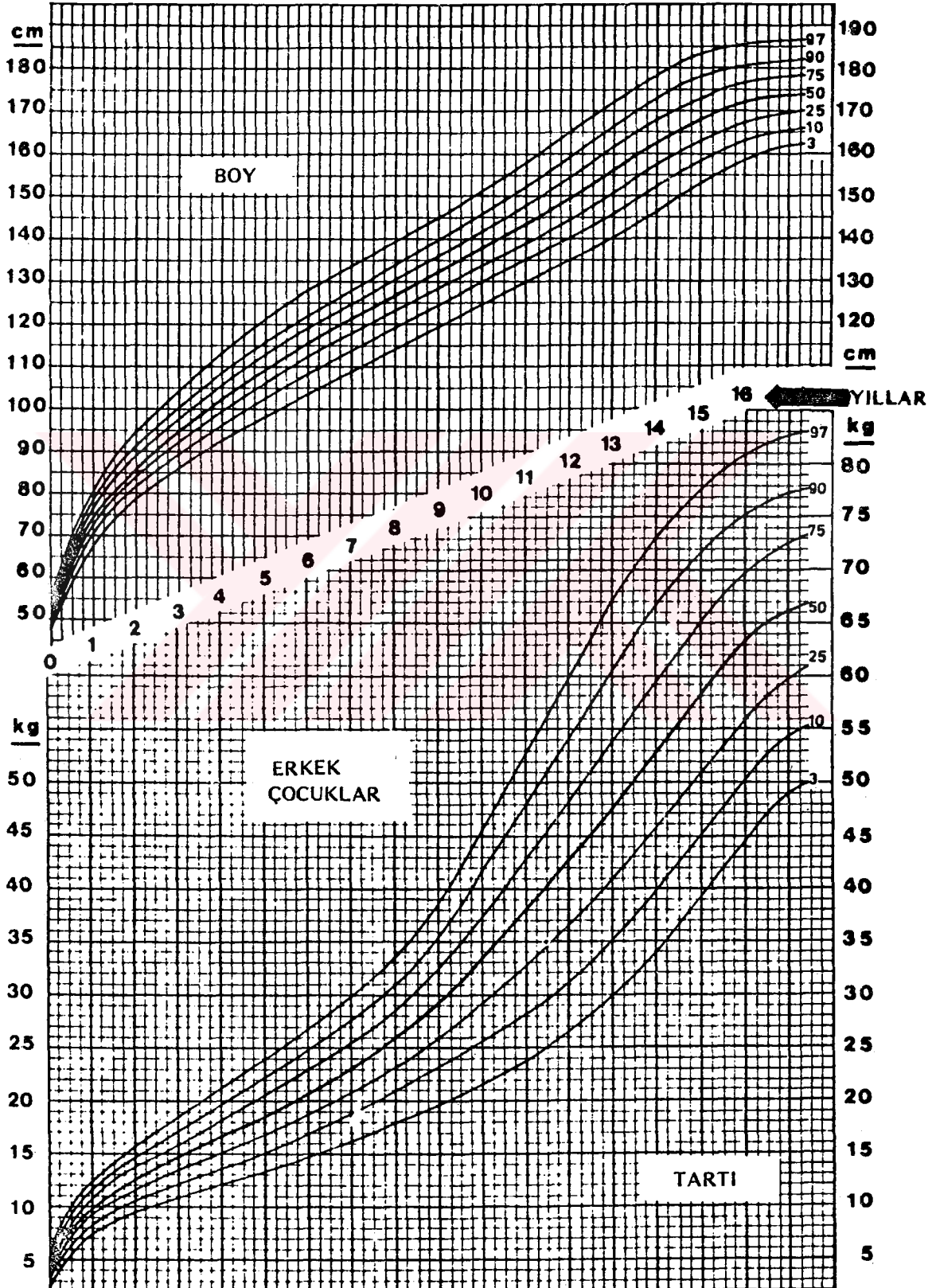
Persentil: Modern pediatriye daha yaygın olarak kullanılan yöntem ölçümlerin persentil eğriler olarak gösterilmesidir. Persentil normal eğriler 200 ve 300 çocukluk sağlam kız ve erkek gruplarının doğumdan puberte sonuna kadar belirli aralıklarla ölçülmesi ile elde edilir. Çeşitli yaşlardaki median değer 50. persentil değerini oluşturur. Örneğin grupta aynı cinsten 100 normal çocuk olduğunu varsayalım. Gruptan elde edilen boy ölçümleri küçükten büyüğe doğru sıralandığında alttan üçüncü çocuğun boy ölçüsü 3. persentili, onuncu çocuğunki 10. persentili, median değer 50. persentili oluşturacaktır. Yukarıdan aşağıya üçüncü çocuk 97. persentili, yirmibeşinci çocuk 75. persentili oluşturacaktır. Muayene edilen çocuğun ölçümleri bu normal eğriler üzerinde işaretlenerek normal sınırlar içinde olup olmadığı ve hangi persentil gruba uyduğu saptanır.(Şekil 1)(28)

Büyümenin değerlendirilmesinde daha çok kullanılan ölçümler 1- vücut tartısı, 2- boy uzunluğu, 3- baş çevresi, 4- göğüs çevresi, 5- vücut bölümlerinin birbirlerine oranlarıdır.

Araştırmamız, çocukların büyümelerinin değerlendirilmesinde boy uzunluğu ve vücut tartısı ölçümleri temel alınarak yapılmıştır.

TÜRK ÇOCUKLARI  
STANDART BÜYÜME EĞRİLERİ  
( 1 – 16 YAŞ )

ADI SOYADI.....  
DOĞUM TARİHİ.....  
İLK ÖLÇÜM TARİHİ.....



), Neyzi ve Arkadaşları – İst. Tıp Fak. Mecm. 41 : Suppl. 74 ( 1978 )

Şekil 1: Türk Çocukları Standart Büyüme Eğrileri

#### 4. Boy Kısalığı Nedenleri:

Boy kısalıklarının etiopatogenezi çok çeşitlidir. Bazı durumlarda birden fazla nedenin etken olduğu görülebilir. Bu nedenle gruplandırılması oldukça güç olan bu faktörleri inceleme kolaylığı açısından şu şekilde sınıflandırmak mümkündür (27).

Boy kısalığı nedenleri:

1. Genetik
2. Konstitüsyonel (gecikmiş püberte)
3. Psikososyal
4. Besi yetersizliği (malnütrisyon)
5. İntraüterin büyüme geriliği
6. Kromozom anomalileri
7. Kronik hastalıklar
8. Endokrin bozukluklar
9. İskelet sistemi bozuklukları

Genetik (ailevi) boy kısalıkları: Boy uzaması aileden gelen özelliklerle belirlendiği için anne babası kısa boylu olan çocuğun da kısa boylu olması beklenir. Bu durum boy kısalıklarının sık rastlanan bir şeklidir. Olguların bazılarında kemik yaşı kronolojik yaştan 1-2 yıl geri bulunabilir. Genetik boy kısalıklarının ayırıcı özelliği pübertenin zamanında başlamasıdır. Genetik yapısına göre



normal olan bu çocuklarda uygulanabilecek herhangi bir tedavi yoktur.

Konstitüsyonel büyüme gecikmesi (yavaş olgunlaşma, gecikmiş puberte) erkek çocuklarda daha sık görülür. Yavaş büyümenin gerçek nedeni bilinmez. Bazı olgularda hormon salgısında azalmalar bildirilmiştir. Doğumda normal irilikte olan çocuklar ilk yıllarda üçüncü persentilin altına düşerler. Ailenin başka bireylerinde de genellikle benzeri bir gecikme vardır. Bu çocuklarda kemik yaşı geridir ve tipik olarak boy gelişmesi de kemik yaşına uygun bulunur. Puberte gecikir. Akranlarının puberteye girmesi ile aradaki boy farkı belirginleşir. Ancak bu çocuklar puberteye girdikten sonra büyümeleri hızlanır ve boyları normal sınırlar içine girer. Boy kısalığının yanı sıra pubertenin de gecikmesi bazan ciddi ruhsal sorunlara neden olabilir. Böyle zorunlu durumlarda kısa süreli androjen hormon tedavisi uygulanabilir.

Psikososyal boy kısalıklarında çeşitli emosyonel bozukluklar ağır büyüme geriliğine neden olur. Bu çocukların diğer kardeşleri genellikle normal boydadır. Olguların bir kısmında geçici büyüme hormon eksikliğine rastlanır. Kemik yaşı belirgin şekilde geridir. Bu olgularda en iyi tanı ve tedavi yöntemi, çocuğun içinde bulunduğu olumsuz ortamdan uzaklaştırılmasıdır. Olumsuz çevre şartlarının düzeltilmesiyle çocuklarda boy büyümesi hızlanır ve normal sınırlar içine girer. Etiyolojisinde merkezi sinir sistemi ile hormon sisteminin baskılandığı neden olarak düşünülmektedir.

Besi yetersizliğine bağlı boy kısalıklarına genellikle sosyo ekonomik düzeyi düşük ailelerde rastlanmaktadır. Yurdumuzda okul yaşına kadar olan çocuklarda % 20-40

gibi yüksek oranlarda rastlanabilmektedir. Özellikle hafif ve orta dereceli malnütrisyonlar sonucu ortaya çıkan boy kısalıklarına çok sık rastlanmaktadır. Boy kısalığının nedeni, büyüme için gerekli elemanların, özellikle protein, karbonhidrat ve minerallerin yeterli düzeyde alınmamasıdır. Bu çocuklar kavruk görünüştedirler. Boyları ve kemik yaşları kronolojik yaşlarından geridir. Çoğu kez tartıları da düşüktür. Besi yetersizliği kısa süreli ise çocuk büyümeyi yakalayabilir (catch-up growth). Besi yetersizliğinin erken yaşta başlaması ve kronik ölçüde olması halinde boy kısalığı kalıcıdır ve çocuk genetik yapısına ulaşamaz. Belirli minerallerin ağır eksikliği durumlarında da boy kısalığı oluşabilir.

İntraüterin büyüme geriliği (İUBG, fötal malnütrisyon, premordial cücelik) gösteren çocuklar ise, gestasyon yaşına göre beklenen tartı değerlerinin altında doğan çocuklardır. Normal gestasyon yaşından erken doğan, gestasyon yaşına göre doğum tartısı normal olan prematüre çocuklardan ayırt edilmelidir. Çoğunluğunda etyoloji gizlidir. Anneye bağlı, gebelik toksemileri, plasenta infarkt-  
ları, annede açlık hali gibi maternal nedenlerle oluşabileceği gibi tek başına fetüse bağlı nedenlerle de oluşabilir. Konjenital anomali gösteren çocukların büyük bir oranında İUBG bulunur. Bu çocuklar uterus içindeki yavaş büyüme tempolarını doğduktan sonra da sürdürürler ve küçük yetişkinleri oluştururlar. Kemik yaşları kronolojik yaşlarına uygundur. Puberteleri de gecikmez. Etkin bir tedavi yöntemi yoktur.

Kromozom anomalilerine bağlı boy kısalıkları içinde en sık görülenleri daha çok yaşlı anne çocuklarında, 21-22 kromozom çiftinden birinin iki yerine üç kromozomdan oluşmasıyla ortaya çıkan Down sendromu ile, dişi cins

kromozomlarından birinin oluşmaması sonucu (45 XO) ortaya çıkan Turner Sendromudur. Her iki tip anomalide de boy kısa kalır ve eşlik eden başka organlara ait anomaliler vardır. Her ikisinde de kesin tedavi yoktur. Ancak Turner sendromunda hormon tedavisiyle boy büyümesinin daha iyi olduğu son yıllarda söylenmektedir.

Boy kısalığına neden olan bir başka neden kronik hastalıklardır. Büyüme geriliği, kronik bir hastalığın önde gelen belirtisidir. Merkezi sinir sistemi hastalıkları, konjenital kalp anomalileri, kistik fizboz, kronik ishaller, kronik böbrek ve tubulus hastalıkları ve doğumsal metabolizma hastalıklarında boy büyümesi geri kalır. Hastalığın tedavisi veya kontrol altına alınmasında boy büyümesi hızlanır.

Endokrin hastalıkların büyük bir kısmında boy kısalığı çok belirgin olarak vardır. Tanı konulduğunda çoğu kez tedavi ile boyu uzatabilme olanağı vardır ki bunlar şöyle sıralanabilir:

Büyüme hormonu eksikliği genellikle konjenitaldir. Vücut çok küçüktür. Puberte geç oluşur. Eğer hipofiz hormonları da eksikse hiç oluşmaz. Büyüme tamamlanıncaya kadar büyüme hormonu tedavisi uygulanır.

Eksikliği büyüme geriliğine yol açan ikinci hormon tiroid hormonlarıdır. Konjenital eksikliği vücut oranlarının bozulmasıyla birlikte ağır boy kısalığına neden olur. Zeka defektleri ve metabolik ve fiziksel düzensizliklerle seyreder. Hormonun akiz eksikliğinde oranlarda bozulma yoktur, ancak büyüme hızı ya çok yavaştır, veya durur. Tedavisi tiroid hormonların düzenli olarak yaşam boyu verilmesidir.

Glikokortikoid hormonların fazlalığı sonucunda oluşan Cushing sendromunda büyüme durması, aydede yüzü, kılınma, obesite, hipertansiyon belirtileriyle birlikte ortaya çıkar. Etyolojisinde sürrenal bezle ilgili nedenler olabileceği gibi, uzun süreli kortikosteroid ilaç kullanımı olabilir. Tedavisi nedene yöneliktir.

Psödohipoparatiroidide boy kısalığı, tipik aydede yüz yapısı, kısa parmaklar ve kan parathormon düzeyinin normal olmasına karşın düşük kalsiyum düzeyi ile karakterizedir. Boy kısalığının tedavisi yoktur. Yüksek doz vitamin D ile hipokalsemi kontrol altına alınabilir.

İnsüline bağımlı diabetes mellitusda, çocuğun boyu uygun tedavi ve sıkı denetime rağmen genellikle ortalamanın altında kalır. Ancak bu kısalık patolojik sınırlara varmaz.

Erken püberte, çeşitli nedenlere bağlı olarak, pübertenin erken (kızlarda 7 yaşın, erkeklerde 9 yaşın altında) oluşması halidir. Bu çocuklarda boy erken dönemlerde yaşlılarından uzun olduğu halde, hızlı kemikleşme sonucu erişkin boyu kısa kalır. Tedavisi yoktur.

Buraya kadar özetlenen boy kısalıkları, konjenital hipotiroidi dışında, çoğunlukla vücut oranlarının değişmesine ve vücudun dış görünüşünün büyük oranda bozulmasına neden olmayan boy kısalıklarıdır. Ancak iskelet sistemi bozukluklarına bağlı boy kısalıklarında vücut oranları bozulur. Bunlar içinde en sıklıkla görüleni akondroplazidir. Genetik bir hastalık olan akondroplazide vücut oranları, baş ve vücudun dış görünüşü bozulmuştur. Zekaları normal olan bu olgular eski dönemlerin saray cüceleridir. Etkin bir tedavisi yoktur. Erişkin boyu 120-140 cm kadardır. Hipokondroplazi, akondroplaziye benzer, ancak ekstremitelerdeki kısalığı daha hafiftir. Yüz ve baş normal görünümündedir. Tedavisi yoktur (27).

### III) MATERYEL ve YÖNTEM :

#### 1. Araştırmanın Modeli:

Araştırmamız yaşları 13-17 arasında değişen ve boy kısalığı gösteren 35 erkek çocuk ile, boy kısalığı göstermeyen 44 sağlıklı erkek çocuğun benlik kavramlarının tanınlanmasına yönelik bir araştırmadır.

#### 2. Örnek Seçimi:

Araştırmamıza yaşları 13-17 arasında değişen, halen İstanbul'da orta öğrenimini sürdüren toplam 79 erkek öğrenci alınmış ve üç grup olarak incelenmiştir.

Grup I : Birinci grup İstanbul Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı Ana Bilim Dalı, Büyüme-Gelişme ve Endokrinoloji Polikliniğine 1978-1987 yılları arasında, büyüme gelişme geriliği nedeniyle başvuran ve poliklinikte izlenen çocuklar arasından seçilmiştir. Bu grubun oluşturulması amacıyla, poliklinikteki tüm hasta kartları taranmış ve konstitüsyonel büyüme gelişme gecikmesi, genetik boy kısalığı ve intraüterin büyüme geriliği tanısı konan hasta kartları ayrılmıştır.

Kromozom anomalileri (Turner sendromu, Down sendromu vb), endokrin bozukluklar (hipofizer cücelikler, hipotiroidi, psödohipoparatiroidi, diabetes mellitus, erken püberte, vb), iskelet sistemi bozuklukları (akondroplazi vb), ağır beslenme bozukluklarına bağlı boy kısalıkları gibi boy kısalığı sendromları araştırma dışında bırakılmıştır.

Kartları ayrılan 153 çocuğun ev adreslerine çağrı mektubu yazılarak polikliniğe gelmeleri rica edilmiştir. Çağrı sonucunda verilen randevu gününe göre üç ayrı günde gelen toplam 68 çocuğun, standart yöntemlere uygun olarak tartı ve boyları ölçülmüş, bir uzman hekim tarafından sistem muayeneleri yapılarak, büyüme ve gelişmeleri değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda boyları Türk çocukları persentil normlarına göre üçüncü persentilin altında olan ve gruplar arasında homojenliği sağlamak amacıyla, halen orta öğrenimini sürdüren kısa boylu 21 çocuk araştırmaya alınmıştır.

Grup II: İkinci grup olarak, İstanbul'daki ilk ve orta dereceli okullarda İstanbul Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı tarafından yürütülen sağlık taraması sonuçlarına göre, boyları aynı persentil normlara göre üçüncü persentilin altında olan, ancak boy kısalığı nedeniyle herhangi bir sağlık kurumuna başvurmayan, aynı grup I'de olduğu gibi çok ağır büyüme gelişme bozukluğu göstermeyen toplam 14 çocuk araştırmaya alınmıştır.

Grup III: Üçüncü grup olarak kişisel görüşümüze göre halen sahip olduğu boydan memnun olma olasılığı yüksek olan ve yukarıda adı geçen okul taraması sonuçlarına göre boyları 50 ile 90'nıncı persentiller arasında sağlıklı 44 çocuk rastgele yöntemle seçilerek araştırmaya alınmıştır.

### 3. Y ö n t e m :

Araştırmamızda veri toplamak amacıyla "Deneklerin Bireysel Özelliklerine İlişkin Anket Formu" ve "Piers - Harris Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği" (Piers-Harris Children's Self-Concept Scale: The Way I Feel About Myself) kullanılmıştır.

#### 3.1. Deneklerin Bireysel Özelliklerine İlişkin Anket Formu:

Araştırmamıza katılan deneklerin bireysel özelliklerine ilişkin bilgi toplamak amacıyla toplam 21 soru içeren bir anket formu hazırlanmıştır (Ek tablo I). Bu formda çocukların yaş, eğitim düzeyi, doğum yeri, anne ve baba eğitim düzeyleri, sosyo ekonomik düzeyleri, aile tipleri, boş zamanlarını değerlendirme ve etkinlikleri, sorunlarını konuşabildikleri yakınları, benzemek istedikleri ünlüler ve bireysel sorunları olup olmadığına ilişkin sorular sorulmuştur.

Anket formu düzenlendikten sonra yaşları 13-17 arasında değişen 15 öğrenciye bir ön uygulama yapılmış ve çocukların anlamakta güçlük çektikleri sorular değiştirilerek daha anlaşılabilir düzeye getirilmiştir. Bunun yanı sıra, formun ilk şeklinde olan sosyo ekonomik düzey ile ilgili sorulara alınan yanıtların güvenilir olmadığı düşünüldükten sonra anket formundan çıkarılmış, sonuçların değerlendirilmesinde, daha kesin olarak belirlenebilme olanağı olduğundan anne-baba eğitim düzeyleri ve çocukların yaşları bağımsız değişken olarak alınmıştır.

### 3.2. Piers-Harris Çocuklar için Benlik Kavramı Ölçeği:

Araştırmamızda çocukların benlik kavramı düzeylerini belirlemek amacıyla Piers-Harris Çocuklar için Benlik Kavramı Ölçeği (Piers-Harris Children's Self-Concept Scale: The Way I Feel About Myself) kullanılmıştır.

Bu ölçek Piers ve Harris (1969) tarafından, geniş bir yaş yayılımına sahip olarak geliştirilmiştir (Ek tablo II). Ölçek en az ilkokul üçüncü sınıf düzeyindeki öğrencilere uygulanabileceği gibi, lise çağındaki öğrencilere de uygulanabilir. Bununla birlikte uygulama sürecinde gerekli değişiklikler yapılarak üçüncü sınıftan daha aşağı düzeydeki çocuklara da uygulanabilir (33).

15-20 dakika gibi kısa bir zamanda tamamlanabilen ölçek, çocuk ve ergenlerin kendilerine ilişkin tutumların gelişimi ve bu tutumlar arasındaki ilişkileri araştırmak, diğer bir deyişle kendileri hakkında neler hissettiklerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir (33).

Ölçek "evet" ya da "hayır" şeklinde cevaplanan 80 bildirim cümlesinden oluşmaktadır. Cevap anahtarına göre puanlanan ölçekten yüksek puan alan öğrencilerin olumlu bir benlik kavramına sahip olduğunu göstermektedir.

Ölçekteki maddeler Jersild'in (1952) çocuklarla yaptığı araştırmasından elde ettiği, çocukların kendileriyle ilgili koleksiyonundan elde edilmiştir.

İlk önce 164 maddeden oluşan ölçeğin üzerinde iki kez varyans analizi yapılarak madde sayısı 80'e düşürülmüştür. Madde analizi sonucunda yorumlanabilir altı fak-



tör bulunmuştur. Bunlar: 1- Davranış, 2- Zeka ve okul durumu, 3- Fiziksel görünüm ve tutumlar, 4- Kaygı, 5- Popüler olma, 6. Mutlu ve hoşnut olma faktörleridir (33).

Ölçeğin Türkçe uyarlamasının eş değerlilik ve güvenilirlik çalışması Çataklı (1985) tarafından yapılmıştır. Ölçek ilk önce Türkçe'ye çevrilmiş, sonra geri çevirme tekniği ile tekrar kontrol edilerek düzeltilmiş şeklinin geçerliliği deneysel olarak araştırılmıştır. Yapılan istatistik işlemler sonucunda Türkçe çevrinin İngilizce formula eş değerde olduğu görülmüştür. Daha sonra ölçeğin güvenilirliği araştırılarak, test-tekrar test güvenilirliği için bulunan korrelasyonların, puanların yüksek değişmezlik özelliğine sahip olduğunu gösterdiği sonucuna varılmıştır (10).

#### 4. Uygulama :

Araştırma kapsamına alınan Grup I'deki deneklerin uygulaması, hastaneye çağrılı çocukların çok sayıda olduğu göz önünde bulundurularak belirlenen üç ayrı günde, üç grup olarak yapılmıştır. Randevu gününde hastaneye gelen çocukların standart yöntemlere göre vücut tartısı ve boy ölçümleri alındıktan sonra, bir uzman hekim tarafından sistem muayeneleri yapılmış, büyüme gelişmeleri değerlendirilmiş ve seçilen denekler grup halinde bir seminer salonuna alınarak uygulama işlemine geçilmiştir. Sistem muayenelerinden başlayarak çocuklarla sıcak bir ilişkinin kurulmasına özen gösterilmiş, uygulama salonuna alındıktan sonra da rahatlamalarını sağlamak amacıyla kısa söyleşiler yapılmıştır. Çocuklara araştırma hakkında kısa bir açıklama yapıldıktan sonra, elde edilen sonuçların tümü ile gizli tutulacağı ve yalnızca araştırma amacıyla kullanılacağı birkaç kez yinelenmiştir. Uygulamaya öncelikle anket formu verilerek, anketin doldurulmasına ilişkin açıklamalar yapıldıktan sonra başlanmıştır. Anket formunun tamamlanması 20-25 dak. sürmüştür, tüm anketler tamamlandıktan sonra çocuklara "benlik kavramı ölçeği" verilmiştir. "Benlik kavramı ölçeği"nin tamamlanması, gerekli açıklama yapıldıktan sonra 20-25 dak. sürmüştür.

Grup II ve grup III'ün uygulaması ise okudukları okulda, ya boş bir derslikte, ya da okul yönetimi tarafından gösterilen boş bir salonda 15-20 kişilik karma

grup şeklinde yapılmıştır. Önceki sağlık taraması sırasında çocukların sistem muayeneleri ve büyüme gelişmelerinin değerlendirilmesi yapıldığı için doğrudan uygulamaya geçilmiştir. Uygulamaya başlanmadan önce öğrencilerle kısa bir söyleşi yapılmış, araştırmanın gerçek amacı açıklanmadan, gençlerin sorunlarıyla ilgili bir araştırma yapıldığı, elde edilen sonuçların gizli tutulacağı yine birkaç kez yinelenmiştir. Bu grupların uygulamasında da birinci grupta izlenen yol izlenmiş, rahat ve sakin bir ortamda anket formu ve "benlik kavramı ölçeği" verilmiştir.



#### 5. Değerlendirme :

Araştırmamızda kullanılan "benlik kavramı ölçeği" hazırlanan cevap anahtarı yardımıyla değerlendirilmiş, elde edilen toplam skorlar ve "deneklerin bireysel özelliklerine ilişkin anket formundaki" sorulara verdikleri yanıtlar kodlanarak bilgisayara yüklenmiştir.

"Benlik kavramı ölçeği"nin orijinal formunda bulunmasına karşın, henüz Türkçe uyarlamasında güvenilirlik çalışmaları yapılmadığı için, ölçekten alt skorlar elde edilememiştir. Ancak araştırmamızda önemli olduğu düşüncesiyle özellikle beden imgesine ilişkin itemler ayrılmış ve deneklerin bu itemlere verdikleri yanıtlar da kodlanarak bilgisayara yüklenmiştir.

Değerlendirmede elde edilen frekans tabloları ile istatistiksel yöntem olarak yüzde frekanslar, ortalama ve ortalamadan sapmalar, ortalamalar arası farkın önemlilik testi ve ki-kare analizi işlemleri kullanılmıştır (35,37).

#### IV) B U L G U L A R :

Araştırmamız, İstanbul'da öğrenimini sürdüren toplam 79 erkek öğrenci üzerinde yapılmış ve bu öğrenciler üç grup olarak araştırmaya alınmışlardır. Grup I'deki öğrenciler, Türk çocukları tartı ve boy persentil normlarına göre üçüncü persentilin altında olan, İstanbul Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Büyüme Gelişme ve Endokrinoloji kliniğine başvuran ve izlenen kısa boylu öğrenciler, grup II'deki öğrenciler yine boyları üçüncü persentilin altında olan ancak bir hekim veya sağlık kuruluşuna başvurmayan kısa boylu öğrenciler, grup III'deki denekler ise normal boylu öğrenciler arasından seçilmişlerdir.

Araştırmaya katılan her üç gruptaki öğrencilerin kronolojik yaş, tartı ve boy ortalamaları ve standart sapma değerleri tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Deneklerin kronolojik yaş, tartı, boy ortalama ve standart sapma değerleri

		Kronolojik yaş (yıl")	Tartı (kg)	Boy (cm)
Grup I	21	$\bar{x}$ 14.57 s 1.05	$\bar{x}$ 36.65 s 6.47	$\bar{x}$ 142.57 s 7.23
Grup II	14	$\bar{x}$ 14.35 s 0.76	$\bar{x}$ 39.43 s 7.08	$\bar{x}$ 146.60 s 5.13
Grup III	44	$\bar{x}$ 14.27 s 0.84	$\bar{x}$ 55.21 s 5.30	$\bar{x}$ 168.97 s 4.85

(") Kronolojik yaş desimal olarak verilmiştir (39).

Yapılan karşılaştırmaların güvenilir olabilmesi açısından, her üç gruptaki öğrencilerin yaş ortalamaları arasında önemlilik testi uygulanmış ve yaş ortalamaları arasında istatistiksel yönden fark bulunmamıştır. Her üç grup yaşları açısından benzer gruplardır.

Deney grubumuzu oluşturan birinci ve ikinci grupların tartı ve boy ortalamaları arasında da önemlilik testi uygulanmıştır. Kronolojik yaş, tartı ve boy ortalama değerleri arasında istatistiksel yönden fark olmadığından bazı bulgular için hazırlanan tablolarda her iki gruptan elde edilen sonuçlar birleştirilerek verilmiştir.

Deney gruplarımızı oluşturan grup I ve II'den elde edilen tartı ve boy ortalama değerleri ile kontrol grubumuzu oluşturan grup III'den elde edilen tartı ve boy ortalama değerleri arasında da önemlilik testi uygulanmış ve

deney ve kontrol grupları arasında 0.001 düzeyinde anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Özetle denilebilir ki amaçladığımız şekilde deney ve kontrol grupları yaşları açısından benzer, tartı ve boy ölçümleri farklı gruplardır. (Tablo 2)

Tablo 2: Gruplar arasında kronolojik yaş, tartı ve boy açısından istatistiksel karşılaştırma

Gruplar	Kronolojik Yaş		Tartı		Boy	
	t	p	t	p	t	p
Grup I-II	0.73	AD	1.18	AD	2.09	AD
Grup I-III	1.25	AD	11.46	0.001	15.26	0.001
Grup II-III	0.23	AD	7.69	0.001	14.43	0.001

AD: Anlamlı değil

Deneklerimiz doğum yerlerine göre incelendiğinde (tablo 3), tüm deneklerimizin % 68.35'i gibi büyük bir oranda büyük il doğumlu oldukları, % 17.72'sinin küçük il ve ilçe doğumlu oldukları, % 12.66'sının köy doğumlu, % 1.27'sinin Almanya doğumlu oldukları görülür. Gruplar arasında doğum yerlerine göre farklılık olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan ki-kare analizi sonucuna göre gruplar arasında anlamlı fark olmadığı saptanmıştır. Her üç gruptaki deneklerimiz doğum yerlerine göre benzerlik göstermektedir.

Tablo 3: Grupların doğum yerlerine göre dağılımı

		Grup I	Grup II	Grup III	Toplam
Büyük il	n	13	10	31	54
	%	61.90	71.42	70.46	68.35
Küçük il	n	6	2	6	14
ve ilçe	%	28.58	14.29	13.64	17.72
Köy	n	1	2	7	10
	%	4.76	14.29	15.90	12.66
Almanya	n	1	-	-	1
	%	4.76	-	-	1.27
Toplam		21	14	44	79
$\chi^2$ : 5.72		SD: 6		p anlamlı değil	

Deneklerimizin anne eğitim düzeyleri incelendiğinde (tablo 4), deneklerin % 15.19'nun annesi okur yazar değildir. Annesi okur yazar olan denekler % 13.92, ilk okul mezunu % 46.84, orta okul mezunu % 12.66, lise mezunu olanlar ise % 11.39'dur. Her üç grupta da annesi yüksek okul mezunu olan denek yoktur. Yapılan ki-kare analizi sonucunda deneklerimizin anne eğitim düzeyleri arasında istatistiksel düzeyde anlamlı fark olmadığı saptanmıştır. Her üç gruptaki deneklerimiz anne eğitimi açısından benzerlik göstermektedir.

SD - Serbestlik derecesi



Tablo 4: Grupların anne eğitim düzeylerine göre dağılımı

		Grup I	Grup II	Grup III	Toplam
Okur-yazar	n	2	4	6	12
Olmayan	%	9.52	28.57	13.64	15.19
Okur-yazar	n	-	2	9	11
	%	-	14.29	20.45	13.92
İlkokul	n	14	5	18	37
	%	66.67	35.71	40.91	46.84
Orta okul	n	2	3	5	10
	%	9.52	21.43	11.36	12.66
Lise	n	3	-	6	9
	%	14.29	-	13.64	11.39
Toplam		21	14	44	79
$\chi^2$ : 11.88			SD: 8		p anlamlı değil

Deneklerimizin baba eğitim düzeyleri incelendiğinde (tablo 5), %16.46'sının babasının okur-yazar, % 48.10 nun ilk okul mezunu, % 10.13'nün orta okul, % 13.92'sinin lise, % 11.39'nun ise yüksek okul mezunu olduğu görülmektedir. Baba eğitim düzeyi yüzdelerine bakıldığında oranlar farklı gibi görülmekle birlikte, yapılan ki-kare analizi sonucunda, gruplar arasında anlamlı düzeyde fark olmadığı saptanmıştır. Her üç grubumuz da baba eğitimleri açısından benzer gruplardır.

Tablo 5: Grupların baba eğitim düzeylerine göre dağılımı

		Grup I	Grup II	Grup III	Toplam
Okur-yazar	n	5	2	6	13
	%	23.81	14.29	13.64	16.46
İlk okul	n	7	9	22	38
	%	33.33	64.28	50.00	48.10
Orta okul	n	1	2	5	8
	%	4.76	14.29	11.36	10.13
Lise	n	2	1	8	11
	%	9.53	7.14	18.18	13.92
Yüksek okul	n	6	-	3	9
	%	28.57	-	6.82	11.39
Toplam		21	14	44	79
$\chi^2$ : 14.29		SD: 8		p anlamlı değil	

Deneklerimizin aile tiplerine göre dağılımına bakıldığında (tablo 6) ise her üç gruptan deneklerin % 70'in üzerinde bir oranda çekirdek aile tipindeki ailelere mensup oldukları görülmektedir. Bu oranlar birinci grupta % 71.43, ikinci grupta % 78.57, üçüncü grupta ise % 88.64'dür. Büyük-baba ve büyük annenin aileyle birlikte oturduğu geleneksel türde büyük aileye sadece üçüncü gruptaki bir denekte rastlanmıştır. Ekonomik nedenlerle birden fazla ailenin bir arada oturduğu birleşik aile tipindeki ailelerin gruplara göre

oranı birinci grupta % 9.52, ikinci grupta % 21.43, üçüncü grupta 6.82'dir. Araştırmamızda parçalanmış aile oranı tüm grupta % 6.33, grup I'de ise % 19.05'dir. Araştırmaya katılan toplam 79 denekten dördünde babanın ölümü, birinde ise anne-babanın boşanması şeklinde aile parçalanmasına rastlanmıştır. Grup I'deki deneklerin % 19.05'inde parçalanmış aileye rastlanması, uygulanan ki-kare analizi sonucunu etkileyerek 0.01 düzeyinde anlamlı farklılık oluşmasına neden olmuştur.

Tablo 6: Grupların aile tiplerine göre dağılımı

		Grup I	Grup II	Grup III	Toplam
Çekirdek aile	n	15	11	39	65
	%	71.43	78.57	88.64	82.28
Geleneksel büyük aile	n	-	-	1	1
	%	-	-	2.27	1.26
Birleşik aile	n	2	3	3	8
	%	9.52	21.43	6.82	10.13
Parçalanmış aile	n	4	-	1	5
	%	19.05	-	2.27	6.33
Toplam		21	14	44	79
$\chi^2$ : 17.75		SD: 6	p 0.01		

Deneklerin bireysel özelliklerine ilişkin anket formunda sorulan "çocukluk yıllarından itibaren hangi tür şikayetlerle bir hekim veya hastaneye başvurduunuz" sorusunun gerçek amacı, ikinci grubun oluşturulmasında, büyüme-gelişme geriliği nedeniyle, İstanbul Tıp Fakültesi dışında bir sağlık kuruluşuna veya hekime başvuran ve izlenen çocukların ayırt edilmesidir. Bu nedenle, büyüme-gelişme şikayetleri dışında kalan seçenekler değerlendirilmemiştir.

Deneklerin boş zamanlarını değerlendirmelerine ilişkin soruya verdikleri yanıtlar incelendiğinde, çocukların birden fazla uğraşı belirttikleri gözlemlendi (tablo 7). Tüm grupta deneklerin % 64.56'sı spor yaptıklarını, % 55.70'i kitap okuduklarını, % 41.77'si müzik dinlediğini, % 34.18' radyo, TV, video izlediğini, % 34.18'i arkadaşlarıyla gezdiğini, % 43.03'ü ise balık tutmak, resim ve maket yapmak, akvaryumla ilgilenmek gibi uğraşları olduğunu belirtmiştir. Deneklerimizin boş zamanlarını değerlendirmeleriyle ilgili olarak gruplara göre farklılık olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan ki-kare analizi sonucunda anlamlılık olmadığı görülmüştür.

Tablo 7: Grupların boş zamanlarını değerlendirmelerine göre dağılımı

Uğraşları		Grup I (n 21)	Grup II (n 14)	Grup III (n 44)	Toplam (n 79)
Spor yaparım	n	16	7	28	51
	%	76.19	50.00	63.64	64.56
Kitap okurum	n	12	10	22	44
	%	57.14	71.42	50.00	55.70
Müzik dinlerim	n	7	4	22	33
	%	33.33	28.57	50.00	41.77
Radyo, TV video izlerim	n	8	7	12	27
	%	38.10	50.00	27.27	34.18
Arkadaşlarımla gezerim	n	4	4	19	27
	%	19.04	28.57	43.18	34.18
Diğer	n	10	5	19	34
	%	4.76	35.71	43.18	43.03

$\chi^2$ : 7.77

SD: 10

p anlamlı değil

Deneklerimizin sportif etkinlikleri daha ayrıntılı olarak incelendiğinde (tablo 8), tüm grupta en yüksek oranda görülen sportif etkinlik "mahallede arkadaşlarla sportif oyunlar oynuyoruz" yanıtlarıdır. Deneklerin % 18.99'u bir spor klübünde lisanslı spor yaptığını, % 11.39'u ise okulda beden eğitimi derslerine katıldığını, % 6.33'ü okul takımında spor yaptığını, % 5.06'sı ise hiçbir sportif etkinliği olmadığını belirtmiştir. Yapılan ki-kare analizinde anlamlı fark olmamakla birlikte grup III'de sportif etkinliği olmayan çocuklar daha az, lisanslı spor yaptıklarını belirtenler ise daha yüksek orandadır.

Tablo 8: Grupların sportif etkinliklerine göre dağılımı

		Grup I	Grup II	Grup III	Toplam
Hiçbir sport. etkinlik	n	2	1	1	4
	%	9.52	7.14	2.27	5.06
Beden eğitimi dersi	n	2	3	4	9
	%	9.52	21.43	9.09	11.39
Okul tak.'nda spor	n	1	-	4	5
	%	4.71	-	9.09	6.33
Mah.'de spor. oyunlar	n	14	8	24	46
	%	66.67	57.14	54.55	58.23
Lisanslı spor	n	2	2	11	15
	%	9.52	14.29	25.00	18.99
Toplam		21	14	44	79
$\chi^2$ : 6.88		SD: 8		p anlamlı değil	

Deneklerimiz kültürel etkinlikleri izleme açısından incelendiğinde ise tüm grupta "evde TV, video izlerim" yanıtları % 77.21, "sinema, tiyatro, konsere giderim" yanıtları % 6.33, "çeşitli sanat ve kültür sergilerini izlerim" yanıtları % 3.80, "kültürel etkinliklerin hiçbirini izlemiyorum" yanıtları ise 3.80'dir. Kültürel etkinlik açısından gruplar arasında ki-kare analizi uygulanmış ve üç grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (tablo 9).

Tablo 9: Grupların kültürel etkinlikleri izleme durumlarına göre dağılımı

		Grup I	Grup II	Grup III	Toplam
TV-video	n	17	13	31	61
	%	80.96	92.86	70.45	77.21
Sinema, tiyatro, konser	n	1	-	4	5
	%	4.76	-	9.09	6.33
Sergiler	n	1	-	2	3
	%	4.76	-	4.55	3.80
Tümü	n	1	-	6	7
	%	4.76	-	13.64	8.86
Hiçbiri	n	1	1	1	3
	%	4.76	7.14	2.27	3.80
Toplam		21	14	44	79
$X^2$ : 8.25		SD: 8	p anlamlı değil		

Deneklerimiz arkadaş ilişkileri açısından incelendiğinde, (tablo 10), tüm grupta "hiç arkadaşım yok" diyen denegimiz yoktur. "Bir iki yakın arkadaşım var" yanıtı tüm grupta % 11.39, "yalnızca erkek arkadaşlardan oluşan grubumuz var" yanıtı % 17.72, "kız ve erkek arkadaşlardan oluşan bir grubumuz var" yanıtı % 70.89'dur. Arkadaş ilişkileri açısından gruplar arasında yapılan ki-kare analizi sonucunda, her üç grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark olmadığı saptanmıştır.

Tablo 10: Grupların arkadaş ilişkilerine göre dağılımı

		Grup I	Grup II	Grup III	Toplam
Hiçarkadaşım yok	n	-	-	-	-
	%	-	-	-	-
Bir iki yakın arkadaşım var	n	2	3	4	9
	%	9.52	21.43	9.09	11.39
Erkek arkadaş grubum var	n	3	2	9	14
	%	14.29	14.29	20.45	17.72
Kız-erkek ark. grubum var	n	16	9	31	56
	%	75.19	64.28	70.46	70.89
Toplam		21	14	44	79
$\chi^2$ : 2.39		SD: 4		p anlamlı değil	



Deneklerimizin 'çevrenizdeki kişiler arasında kendinize en yakın hissettiğiniz, sorunlarınızı konuşabildiğiniz kişi kimdir' sorusuna verdikleri yanıtlara göz attığımızda (tablo 11), sorunlarını hiç kimse ile konuşamadıklarını belirten deneklerimizin tüm grupta oranı % 20.25, annesiyle konuşabilen % 36.71, arkadaşı ile konuşabilen % 16.46, babasıyla konuşabilenler % 12.66, ağabeyi ile konuşabilenler 7.59, ablasıyla konuşabilenler % 6.33'dür. Seçenekler arasında öğretmen seçeneği de bulunmasına karşın hiçbir denek bu seçeneği işaretlememiştir. Bu soruyla ilgili olarak yapılan kare analiz sonucunda gruplara göre anlamlı düzeyde farklılık olmadığı saptanmıştır.

Tablo 11: Grupların sorunlarını konuşabildiği kişilere göre dağılımı

		Grup I	Grup II	Grup III	Toplam
Hiç kimse	n	5	2	9	16
	%	23.81	14.29	20.45	20.25
Annem	n	8	8	13	29
	%	38.09	57.14	29.55	36.71
Babam	n	4	1	5	10
	%	19.05	7.14	11.36	12.66
Ablam	n	1	1	3	5
	%	4.76	7.14	6.82	6.33
Ağabeyim	n	-	2	4	6
	%	-	14.29	9.09	7.59
Arkadaşım	n	3	-	10	13
	%	14.29	-	22.73	16.46
Toplam		21	14	44	79
$X^2$ : 5.60		SD: 8			p anlamlı değil

Deneklerimizin "Ünlüler arasında en çok beğendiğiniz, onun gibi olmak istediğiniz kişi kimdir" sorusuna verdikleri yanıtlar incelendiğinde (tablo 12), tüm grupta "hiç kimse" yanıtları % 21.52, yerli ve yabancı futbolcuların çoğunlukta olduğu "ünlü sporcu" yanıtları % 25.32, Silvester Stallone, Bruce Lee, Cüneyt Arkın gibi "fiziksel olarak güçlü ve çevirdikleri her filmde döğüşen sanatçı" yanıtları % 17.72, "ünlü sahne ve ses sanatçısı" yanıtları % 18.99, "ünlü devlet, bilim ve işadamları" yanıtları % 16.45'dir. Yapılan ki-kare analizine göre verilen yanıtların gruplara göre anlamlı farklılığı olmadığı saptanmıştır.

Tablo 12: Grupların benzetmek istedikleri ünlülere göre dağılımı

		Grup I	Grup II	Grup III	Toplam
Hiç kimse	n	7	2	8	17
	%	33.34	14.29	18.18	21.52
Ünlü sporcu	n	5	3	12	20
	%	23.81	21.43	27.27	25.32
S.Stallone B.Lee, C.Arkın	n	2	4	8	14
	%	9.52	28.57	18.18	17.72
Ünlü bilim, devlet, iş adamı	n	5	2	6	13
	%	23.81	14.28	13.64	16.45
Ünlü sahne sanatçısı	n	2	3	10	15
	%	9.52	21.43	22.73	18.99
Toplam		21	14	44	79
$\chi^2$ : 5.60		SD: 8		p anlamlı değil	

Deneklerimizin tercih ettikleri ünlüye niçin benzemek istedikleri incelendiğinde (tablo 13), tüm grupta yanıt oranı 13.92, "kimseye benzemek istemem", "ünlü olmak istemem" türü yanıtlar % 8.86, "mesleğine duyduğu ilgiden dolayı" türü yanıtlar % 15.19, "mesleki başarısı ve olumlu kişilik özelliklerinden dolayı" türü yanıtlar % 32.92, "fiziksel yapısı, iyi doğuşmesi" türü yanıtlar % 13.92, "insanlığa yararlı olması" türü yanıtlar % 5.06, "ünlü ve saygın olması, bunların sağladığı olanaklar nedeniyle" türü yanıtlar ise % 10.13'dür. Yapılan ki-kare analizine göre grupların verdikleri yanıtlar arasında anlamlı düzeyde fark olmadığı saptanmıştır.

Tablo 13: Grupların tercih ettikleri ünlüye niçin benzemek istediklerine göre dağılımı

		Grup I	Grup II	Grup III	Toplam
Yanıtsız	n	4	2	5	11
	%	19.05	14.29	11.36	13.92
Kimseye benzemek istemem	n	4	-	3	7
	%	19.05	-	6.82	8.86
Mesleğe ilgi	n	2	4	6	12
	%	9.52	28.57	13.64	15.19
Mesleki başarı olumlu kişilik	n	5	2	19	26
	%	23.81	14.29	43.18	32.92
Fiziksel yapı iyi dögüşme	n	2	3	6	11
	%	9.52	21.42	13.64	13.92
İnsanlığa yararlı olma	n	1	2	1	4
	%	4.76	14.29	2.27	5.06
Ünlü ve saygın olma	n	3	1	4	8
	%	14.29	7.14	9.09	10.13
Toplam		21	14	44	79
$\chi^2$ : 13.88		SD: 12		p anlamlı değil	

Deneklerimizin kendilerini etkileyen, üzen veya düşündüren sorunlarına ilişkin verilen yanıtlar incelendiğinde tüm grupta "sorunum yok" veya "yanıtsız" % 36.70, "okulla ilgili sorunu olanlar" % 34.18, "aile ilişkileri ile sorunu olanlar" % 21.52, "arkadaş ilişkileriyle ilgili sorunu olanlar" % 8.86, "fiziksel görünümü ile ilgili sorunu olanlar" % 3.80, "diğer konularla ilgili sorunlar" % 7.59 oranındadır. Ki-kare analizi sonucuna göre gruplar arasında farklılık saptanmamıştır.

Tablo 14: Gruplara göre deneklerin "kendilerini etkileyen, üzen veya düşündüren sorunları"na göre dağılımı

Sorunlar		Grup I (n 21)	Grup II (n 14)	Grup III (n 44)	Toplam (n 79)
Yanıtsız	n	6	2	20	28
	%	28.57	15.38	45.45	36.70
Okulla ilgili	n	6	3	18	27
	%	28.57	21.43	40.91	34.18
Aile ilişkileri	n	8	4	5	17
	%	38.09	28.57	11.36	21.52
Arkadaş ilişkileri	n	1	1	5	7
	%	4.76	7.14	11.36	8.86
Fiziksel görünüm, sağlık	n	1	1	1	3
	%	4.76	7.14	2.27	3.80
Diğer	n	1	2	3	6
	%	4.76	14.28	6.82	7.59
$\chi^2$ : 12.51		SD: 10	p anlamlı değil		

Deneklerimizin benlik kavramı ölçeğinden elde ettiği ortalama puanlar ve standart sapma değerleri tablo 15'de gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde birinci gruptaki deneklerimizin benlik kavramı ölçeğinden elde ettiği puanların ortalaması 58.24, ikinci gruptaki deneklerin elde ettiği puanların ortalaması 56.64, üçüncü gruptaki deneklerin puanlarının ortalaması ise 58.48'dir. Grup II'deki deneklerin elde ettiği puanlar, diğer iki gruba göre daha düşük olmakla birlikte, ortalamalar arası önem kontrolünde, her üç gruptan elde edilen puan ortalamaları arasındaki farkın, istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı saptanmıştır.

Tablo 15: Grupların Piers-Harris Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği'nden elde ettikleri puanlar

	Grup I	Grup II	Grup III	Toplam
n	21	14	44	79
$\bar{x}$	58.24	56.64	58.48	58.08
s	9.77	13.36	10.45	10.62

Ortalamalar arası önem kontrolü :

Grup I - Grup II	t değeri	0.34	(anlamlı değil)
Grup I - Grup III	t	"	0.09
Grup II - Grup III	t	"	0.47

Her üç grup, tüm deneklerin elde ettiği ortalama puan 58.08 puana göre karşılaştırıldığında, ortalamadan düşük puan alanların oranı grup I'de % 33.33 iken, bu oran grup II'de % 57.14, grup III'de ise % 47.73'dür. Yapılan ki-kare analizine göre her üç grup arasında ortalamaya göre anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, grup I'deki denekler arasında ortalamadan düşük puan alanların oranı diğer iki gruba göre oldukça düşük, grup II'deki deneklerin ise yüksek olduğu görülmüştür. (tablo 16).

Tablo 16: Deneklerin gruplara göre benlik kavramı ölçeğinden elde ettikleri puanların tüm grup ortalamasına göre karşılaştırılması

		Grup I	Grup II	Grup III	Toplam
Ort.'dan düşük puan alanlar	n	7	8	21	36
	%	33.33	57.14	47.73	45.57
Ort. ve ort.'dan yüksek puan alanlar	n	14	6	23	43
	%	66.67	42.86	52.27	54.43
Toplam	n	21	14	44	79
$\chi^2$ : 1.68			SD: 2		p anlamlı değil

Deneklerimiz yaşları ile benlik kavramı ölçeğinden elde ettikleri puanlar arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek amacıyla, tüm grubun ortalaması 58.08 puan-dan düşük puan alanlarla ortalama ve ortalamadan yüksek puan alanlar yaşlarına göre karşılaştırılmış, yapılan ki-kare analizine göre anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır. (tablo 17).

Tablo 17: Deneklerin yaşlarına göre, tüm grubun ortalamasından düşük puan alanlarla, ortalama ve ortalamanın üzerindeki puan alanların dağılımı

Yaşlar		Ort.'dan düşük puan	Ort.ve ort.'dan yüksek puan	Toplam
13.00-13.99	n	11	19	30
	%	36.67	63.33	100.00
14.00-14.99	n	16	15	31
	%	51.61	48.39	100.00
15.00-15.99	n	6	6	12
	%	50.00	50.00	100.00
16.00-16.99	n	3	3	6
	%	50.00	50.00	100.00
Toplam	n	36	43	79
$\chi^2$ : 1.93		SD: 3		p anlamlı değil



Deneklerimizin benlik kavramı ölçeğinden elde ettiği puanlarla, annelerinin eğitim düzeyleri arasında (tablo 18) bir ilişki olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan ki-kare analizi sonuçlarına göre, çocukların benlik kavramı düzeyleri ile anne eğitimlerinin ilişkili olduğu ( $p < 0.05$  düzeyinde) saptanmıştır. Anne eğitim düzeyi arttıkça, çocukların benlik kavramı ölçeğinden elde ettikleri puanlar da artış göstermektedir.

Tablo 18: Deneklerin anne eğitim düzeylerine göre, tüm grubun ortalamasından düşük puan alanlarla, ortalama ve ortalamadan yüksek puan alanların dağılımı

Anne Eğitimi		Ort.'dan düşük puan	Ort. ve Ort.'dan yüksek puan	Toplam
Okur yazar olmayan	n	9	3	12
	%	75.00	25.00	100.00
Okur yazar	n	8	3	11
	%	72.73	27.27	100.00
İlk okul	n	15	22	37
	%	40.54	59.46	100.00
Orta okul	n	3	7	10
	%	30.00	70.00	100.00
Lise	n	1	8	9
	%	11.11	88.89	100.00
Toplam	n	36	43	79
$\chi^2: 13.13$		SD: 4	$p < 0.05$ düzeyde anlamlıdır.	

Deneklerimizin benlik kavramı düzeyleri ile baba eğitim düzeyleri arasında da ilişki olup olmadığını saptamak amacıyla karşılaştırma yapılmış, anne eğitim düzeyinde olduğu gibi, baba eğitim düzeyi arttıkça, çocukların ölçekten elde ettikleri puanların da artış gösterdiği gözlenmiştir (tablo 19). Ancak tüm grupta, baba eğitimi ile benlik düzeyi arasında, yapılan ki-kare analizine göre anlamlı düzeyde ilişki bulunmamıştır. Babaları okur yazar düzeyindeki deneklerle, babası orta okul, lise ve yüksek okul mezunu deneklerin karşılaştırmasında tümünde 0.05 düzeyinde anlamlılık saptanmıştır. Diğer eğitim düzeylerinin kendi içlerinde karşılaştırılmalarında ise anlamlı düzeyde fark olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 19: Deneklerin baba eğitim düzeyine göre, tüm grubun ortalamasından düşük puan alanlarla, ortalama ve ortalamadan yüksek puan alanların dağılımı

Baba Eğitimi		Ort.'dan düşük puan	Ort. ve Ort.'dan yüksek puan	Toplam
Okur yazar	n	9	4	13
	%	69.23	30.77	100.00
İlk okul	n	19	18	37
	%	51.35	48.65	100.00
Orta okul	n	2	7	9
	%	22.22	77.78	100.00
Lise	n	3	8	11
	%	27.27	72.78	100.00
Yüksek okul	n	3	6	9
	%	33.33	66.67	100.00
Toplam	n	36	43	79
$\chi^2$ : 7.41		SD: 4	p anlamlı değil	

Araştırmamıza katılan deneklerimizin fiziksel özellikleri göz önünde bulundurularak, ölçeğimizde fiziksel görünüm ve tutumlarla ilgili itemlere verilen yanıtların, boy kısalığı gösteren ve göstermeyen deneklerimize göre farklı olabileceği düşünülmüştür. Araştırmada kullanılan benlik kavramı ölçeğinin orijinal formunda bulunmasına karşın henüz Türkçe uyarlamasında güvenilirlik çalışması yapılmadığından, fiziksel görünüm ve tutumlarla ilgili bir alt skor elde edilememiştir. Bu nedenle ölçeğin orijinalinde bununla ilgili olarak belirtilen itemler ayrılmış ve alınan yanıtlar boy kısalığı gösteren grup I ve II ile grup III'e göre karşılaştırılmıştır.

Fiziksel görünüm ve tutumlarla ilgili olarak ölçeğimizde 16 numara ile belirtilen "kuvvetli sayılıırım" itemine verilen yanıtlar karşılaştırılmış ve yapılan kare analiz sonucuna göre boy kısalığı gösteren ve göstermeyen deneklerin yanıtları arasında 0.001 düzeyinde anlamlı farklılık saptanmıştır (tablo 20). Boy kısalığı gösteren deneklerin ancak % 45.71'i kendisini kuvvetli bulurken, bu oran boy kısalığı göstermeyen deneklerde % 88.64'dür.

Tablo 20: Grupların "kuvvetli sayılıırım" itemine verdikleri yanıtların dağılımı

		Grup I-II	Grup III	Toplam
Evet	n	16	39	55
	%	45.71	88.64	69.62
Hayır	n	19	5	24
	%	54.29	11.36	30.38
Toplam	n	35	44	79
$\chi^2$ : 16.97		SD: 1	p<0.001 düzeyinde	

Ölçeğimizde 71 numara ile yer alan "vücutça güzel sayılıırım" itemine verilen yanıtlar incelendiğinde (tablo 21), grup I ve II'deki deneklerin yalnızca % 37.14'ü bu maddeyi evet olarak yanıtlarken, grup III'deki deneklerin % 70.54'i evet yanıtını vermiştir. Yapılan ki-kare analizine göre bu iki grup arasında 0.01 düzeyinde anlamlı fark olduğu saptanmıştır.

Tablo 21: Grupların "vücutça güzel sayılıırım" itemine verdikleri yanıtlara göre dağılımı

		Grup I-II	Grup III	Toplam
Evet	n	13	31	44
	%	37.14	70.45	56.69
Hayır	n	22	13	35
	%	62.86	29.55	44.31
Toplam	n	35	44	79
$\chi^2: 8.77$		SD: 1	$p < 0.01$ düzeyinde	

Ölçeğimizde 11 numara ile yer alan "dış görünüşüm beni rahatsız ediyor" itemine verilen yanıtlar incelendiğinde ise (tablo 22), kısa boylu deneklerin % 14.29'u bu itemi "evet" şeklinde yanıtlarken, normal boylu deneklerimizin % 25'i evet şeklinde yanıtlamışlardır. Yapılan ki-kare analizine göre iki grup arasında anlamlı farklılığın bulunmadığı saptanmıştır.

Tablo 22: Grupların "dış görünüşüm beni rahatsız ediyor" itemine verdikleri yanıtlara göre dağılımı

		Grup I-II	Grup III	Toplam
Evet	n	5	11	16
	%	14.29	25.0	25.25
Hayır	n	30	33	63
	%	85.71	75.0	79.75
Toplam	n	35	44	79

$\chi^2$ : 1.38      SD: 1      p anlamlı değil

Deneklerimizin "sınıfta arkadaşlarım beni sayarlar" itemine verdikleri yanıtlar arasında yapılan ki-kare analizi sonucuna göre farklılığın anlamsız olduğu saptanmıştır. Bu iteme boy kısalığı gösteren deneklerimiz % 8.57 oranında hayır şeklinde yanıt verirken bu oran boy kısalığı göstermeyen deneklerimizde % 15.91'dir.

Tablo 23: Grupların "sınıfta arkadaşlarım beni sayarlar" itemine verdikleri yanıtlara göre dağılımı

		Grup I-II	Grup III	Toplam
Evet	n	32	37	69
	%	91.43	84.09	87.34
Hayır	n	3	7	10
	%	8.57	15.91	12.66
Toplam	n	35	44	79

$\chi^2$ : 0.94      SD: 1      p anlamlı değil

Deneklerimizin "okuldaki arkadaşlarım iyi fikirlerim olduğunu düşünürler" itemine verdikleri yanıtların çok benzer oranlarda olduğu görülmektedir. (tablo 24). Yapılan ki-kare analizi sonuçlarına göre iki grup arasında anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır.

Tablo 24: Grupların "arkadaşlarım iyi fikirlerim olduğunu düşünürler" itemine verdikleri yanıtlara göre dağılımı

		Grup I-II	Grup III	Toplam
Evet	n	23	29	52
	%	65.71	65.91	65.82
Hayır	n	12	15	27
	%	24.29	34.09	34.18
Toplam	n	35	44	79
$\chi^2$ : 0.00		SD: 1	p anlamlı değil	

Deneklerimizin "yakışıklıyım" itemine verdikleri yanıtlar açısından iki grup arasında istatistiksel yönden anlamlı düzeyde farklılık olmadığı saptanmıştır (tablo 25).

Tablo 25: Grupların "yakışıklıyım" itemine verdikleri yanıtlara göre dağılımı

		Grup I-II	Grup III	Toplam
Evet	n	25	33	58
	%	71.43	75.00	75.42
Hayır	n	10	11	21
	%	28.57	25.00	26.58
Toplam	n	35	44	79

$\chi^2$ : 0.47                      SD: 1                      p anlamlı değil

"Erkek arkadaşlarım arasında sevilirim" itemine her iki gruptaki deneklerimiz % 80'in üzerinde evet yanıtı vermişlerdir (tablo 26). Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre gruplar arasındaki fark anlamsız bulunmuştur.

Tablo 26: Grupların "erkek arkadaşlarım arasında sevilirim" itemine verdikleri yanıtlara göre dağılımı

		Grup I-II	Grup III	Toplam
Evet	n	29	40	69
	%	82.86	90.91	87.34
Hayır	n	6	4	10
	%	17.14	9.09	12.66
Toplam	n	35	44	79

$\chi^2$ : 1.14                      SD: 1                      p anlamlı değil

Deneklerimizin "oyun ve sporda başı ben çekerim" itemine verdikleri yanıtlar incelendiğinde (tablo 27) alınan yanıtların benzer oranlarda olduğu görülmektedir. Yapılan ki-kare analizi sonucunda aradaki farkın anlamsız olduğu saptanmıştır.

Tablo 27: Deneklerin "oyun ve sporda başı ben çekerim" itemine verdikleri yanıtların gruplara göre dağılımı

		Grup I-II	Grup III	Toplam
Evet	n	11	21	32
	%	31.43	47.73	40.51
Hayır	n	24	23	47
	%	68.57	52.27	59.49
Toplam	n	35	44	79
$\chi^2$ : 1.65		SD: 1	p anlamlı değil	

Ölçeğimizde, fiziksel görünüm ve tutumlarla ilgili olarak 80. madde olarak verilen "şanslı bir kimseyim" maddesi de gruplar açısından değerlendirilmiş ve yapılan ki-kare analizi sonucunda, kısa boylu deneklerle, kısa boylu olmayanların verdikleri yanıtlar arasında anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (tablo 28).

Ölçeğimizin orijinal formunda, fiziksel görünüm ve tutumlarla ilişkili olarak verilmeyen, ancak deneklerimizin özellikleri göz önünde bulundurularak, alınan yanıtların farklı olabileceği görüşüyle ölçeğimizde 37 numara ile yer alan "halimden memnunum" itemi de gruplara göre karşılaştırılmıştır (tablo 29).



Tablo 28: Grupların "şanslı bir kimseyim" itemine verdikleri yanıtlara göre dağılımı

		Grup I-II	Grup III	Toplam
Evet	n	20	29	49
	%	57.14	65.91	62.03
Hayır	n	15	15	30
	%	42.86	34.09	37.97
Toplam	n	35	44	79

$\chi^2$ : 0.63      SD: 1      p anlamlı değil

Tablo 29: Grupların "halimden memnunum" itemine verdikleri yanıtların gruplara göre dağılımı

		Grup I-II	Grup III	Toplam
Evet	n	27	41	68
	%	77.14	93.18	87.34
Hayır	n	8	3	11
	%	22.86	6.82	1.26
Toplam	n	35	44	79

$\chi^2$ : 4.52      SD: 1       $p < 0.05$  düzeyinde

"Halimden memnunum" itemine verilen yanıtlar gruplara göre incelendiğinde, boy kısalığı gösteren deneklerle, boy kısalığı göstermeyenlerin verdikleri

yanıtlar arasında istatistiksel açıdan 0.05 düzeyinde anlamlı sonuç elde edilmiştir (tablo 29).

"Sınıf arkadaşlarım benimle alay ediyorlar" itemine verilen yanıtlara göz atıldığında, evet yanıtı verenler ilk grupta 14.29 iken, bu oran diğer grupta % 4.55'dir. Oranlarda görülen bu farklılığın, yapılan ki-kare analizine göre anlamlı düzeyde olmadığı saptanmıştır (tablo 30).

Tablo 30: Grupların "sınıf arkadaşlarım benimle alay ediyorlar" itemine verdikleri yanıtlara göre dağılımı

		Grup I-II	Grup III	Toplam
Evet	n	5	2	7
	%	14.29	4.55	8.86
Hayır	n	30	42	72
	%	85.71	95.45	91.14
Toplam	n	35	44	79
$\chi^2$ : 2.29		SD: 1	p anlamlı değil	

Ölçeğimizde 41 numara ile yer alan "şimdiki halimden başka olmayı isterdim" itemine verilen yanıtlar da gruplara göre incelenmiştir (tablo 31).

Boy kısalığı gösteren denekler bu itemi % 51.42 oranında "evet" şeklinde yanıtlarken, bu oran kısa boylu olmayanlarda % 45.45'dir. Yapılan ki-kare analizinde bu farklılığın anlamlı düzeyde olmadığı saptanmıştır.

Tablo 31: "Şimdiki halimden başka olmayı isterdim" itemine verilen yanıtlara göre dağılım

		Grup I-II	Grup III	Toplam
Evet	n	18	20	38
	%	51.42	45.45	48.10
Hayır	n	17	24	41
	%	48.58	54.55	51.90
Toplam	n	35	44	79
$\chi^2$ : 0.41		SD: 1	p anlamlı değil	

Ölçeğimizde 75. madde olarak verilen "başkalarından farklıyım" itemine verilen yanıtlar da ki-kare analizine tabi tutulmuş ve her iki denek grubunun yanıtları arasında istatistiksel düzeyde anlamlı fark olmadığı saptanmıştır. (tablo 32).

Tablo 32: Grupların "başkalarından farklıyım" itemine verdikleri yanıtlara göre dağılımı

		Grup I-II	Grup III	Toplam
Evet	n	8	10	18
	%	22.86	22.73	22.78
Hayır	n	27	34	61
	%	77.14	72.27	77.22
Toplam	n	35	44	79
$\chi^2: 0.00$		SD: 1		P anlamlı değil

V) T A R T I Ő M A :

Çocukluk çağında benliğe yerleşen güzellik kavramı insanın tüm yaşamını etkileyebilir. Güzellik kavramı özellikle gençlik çağında kurulan ilişkilerde önem kazanmaktadır (24).

Adolesans dönemde ergenin kendisi hakkında neler hissettiği, kendisinin nasıl biri olduğu, neye benzediği, onun zihnini en çok meşgul eden sorunlardandır. Bu soruları yanıtlarken de benlik algılarını araç olarak kullanır (17).

Ergenlik çağında uzunluk, kısalık, zayıflık, şişmanlık gibi durumlar gencin beden imgesini belirler. Bu özellikler bir de yaşlılarınca ad takılarak pekiştirilirse gencin kimlik duygusunu etkiler, kız erkek yaşlılarıyla ilişkilerini bozabilir, ya da arkadaş-  
kadaş çevresinden kopmasına neden olabilir (43).

Bu çağda gençler kendi bedenlerine karşı son derecede duyarlı ve alıngandırlar. Gençlerin bu özellikleri göz önünde bulundurularak, büyüme gelişme geriliği gösteren çocukların, bu durumlarının kendilerinde sorun yarattığı klinikte gözlenmiştir. Bu gözlemler sonucunda, onların fiziksel yapılarıyla ilgili tasarımlarının olumsuz olacağı, bunun da genel benlik kavramını etkileyerek, benlik kavramı düzeylerinin daha düşük olacağı düşünülmüştü. Bu görüşten hareketle boy kısalığı gösteren çocuklarla normal boylu çocukların benlik kavramı düzeylerini karşılaştırmak amacıyla araştırmamız gerçekleştirildi.

Araştırmaya katılan denekler üç grup altında incelenmiş, grup I, boy kısalığı gösteren, bu nedenle hastane başvurusu olan ve tıbbi açıdan izlenen çocuklardan, grup II, yine boy kısalığı gösteren, ancak bir sağlık kuruluşuna başvurusu olmayan öğrencilerden, grup III ise, normal boylu ve kanımızca sahip olduğu boydan memnun olma olasılığı yüksek olan öğrencilerden oluşturulmuştur. Araştırma sonuçlarını olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülerek, deneklerin tümü orta öğrenimini sürdüren çocuklar arasından seçilmiş ve öğrenimden ayrılanlar araştırma dışında bırakılmıştır. Bulgular bölümünde de belirtildiği gibi üç grubun kronolojik yaşları benzerlik göstermektedir. Deney grubunu oluşturan grup I ve II'deki öğrencilerin boy ve tartıları açısından benzerlik, grup II'deki öğrencilerin ise farklılık göstermesine özen gösterilmiştir.

Boy kısalığı gösteren çocukların iki alt grup olarak değerlendirilmesinin gerekçesi şöyle özetlenebilir:

Grup I'i oluşturan deneklerin aileleri, çocuklarının yaşlıtlarına göre daha kısa boylu olduklarını fark ederek kaygıya kapılmış ve bir sağlık kurumuna başvurma gereksinimi duymuşlardır. Bu çocuklar yapılan inceleme ve değerlendirmeler sonucunda büyüme gelişme geriliği tanısı konularak poliklinikte izlemeye alınmış ve büyüme gelişme geriliği olduğunun iyice bilincine varmışlardır.

Grup II'deki çocuklar ve aileleri ise, ya çocuğun boyunun yaşlıtlarına göre daha kısa olduğunun farkında değildirler, ya da kısa oluşunun farkına varsalar bile, bu onlar için bir kaygı kaynağı olmadığından herhangi bir sağlık kuruluşuna başvurma gereksinimi duymamışlardır. Bu nedenle araştırmamızda her iki gruptan elde edilen sonuçların farklı olabileceği göz önünde tutularak, iki gruptan elde edilen sonuçlar ayrı olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmamızın yalnızca erkek çocuklarla yapılmasının ise iki temel nedeni vardır. Kişisel gözlemlerimize göre, toplumumuzda görece olarak kısa boylu olmak erkek çocuk için daha önemli bir sorun olarak görülmesine karşın bu özellik kız çocuk için önemli bir sorun olarak görülmemektedir. Kız çocuğun "ufak-tefek" olması aileyi fazlaca kaygılandırmazken, aile erkek çocuğu için bu konuda kaygıya kapılabilmektedir. Son zamanlarda gençler arasında spor ve sporculara duyulan ilginin artması, uzun boylu ve geniş omuzlu sporcuların örnek alınması

da aile ile birlikte kısa boylu genç için bir kaygı kaynağı oluşmasında etmen olabilmektedir. İkinci neden ise özellikle konstitüsyonel büyüme gelişme gecikmesinin kız çocuklara oranla erkek çocuklarda daha fazla görülmesidir (28).

Bulgulara belirtildiği gibi bu üç grup anne ve baba eğitim düzeyleri ile doğum yerleri açısından da benzerlik göstermektedirler. Her üç gruptaki denekler yüksek oranlarda çekirdek aile tipi ailelerden gelmelerine rağmen, grup I'deki deneklerin % 19.09'unun parçalanmış aileden gelmesi, aile tipleri açısından farklılık oluşturmuştur. Bu çocukların aile tipleri, onların boy kısalığı nedenlerinin yalnızca genetik veya konstitüsyonel olmadığını, psikososyal etmenlerin de etkili olabileceğini düşündürmektedir.

Deneklerin boş zamanlarını değerlendirmeleriyle ilgili sonuçlarda fark olmayışı, çocukların boş zamanlarını değerlendirmede tercih ettikleri etkinlik üzerinde boy kısalığının önemli bir etmen olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Çeşitli etkinliklerle ilgili tablolar karşılaştırıldığında deneklerin verdikleri yanıtların birbirleriyle çok tutarlı olduğu da gözlenmiştir.

Deneklerimizin sportif etkinlikleriyle ilgili bulgular, bu konudaki beklentimizi yansıtmamıştır. Araştırmaya başlarken, kısa boylu deneklerin, normal boylu olanlara oranla sportif etkinlik açısından farklılık göstereceği, bu farklılığın da iki şekilde oluşabileceği düşünülmüştü. Bu çocuklar, sportif etkinliklerin, özellikle basketbolun boy uzaması üzerinde



etkili olacağı yaygın inancına göre normal boylu çocuklardan daha fazla etkinlikte bulunacaklar, ya da kendilerini yetersiz görmeleri nedeniyle arkadaş grubuna girmekten kaçınmaları veya bazı sportif etkinliklere seçilmemeleri nedeniyle daha az sportif etkinlikte bulunacaklardı. Ancak elde edilen sonuçlar bu beklentimizi doğrular nitelikte değildir. Görüldüğü gibi boy kısalığı çocukların sportif etkinliklere katılımında etkili olmamaktadır.

Kültürel etkinliklerle ilgili bulgular göz önüne alındığında, tüm gruplarda büyük çoğunluğun TV-video seyretmeyi tercih ettiği görülmektedir. Elde edilen bulgular, gruplar arasındaki farkın anlamsız olduğunu göstermekle birlikte grup III çeşitli etkinlikler açısından biraz daha aktif görünmektedir.

Arkadaş ilişkilerinin gruplara göre farklılık göstermemesi boy kısalığının, çocukların arkadaş ilişkilerini olumsuz yönde etkilemediği şeklinde yorumlanabilir. Ölçeğimizde arkadaşlık ilişkileriyle ilgili itemlere verilen yanıtlar da bunu doğrular niteliktedir. Tablo 23, 24, 26, 27, 28, 30, 32'de görüldüğü gibi, ölçeğimizin "sınıfta arkadaşlarım beni sayarlar" "okuldaki arkadaşlarım iyi fikirlerim olduğunu düşünürler", "erkek arkadaşlarım arasında sevilirim", "oyun ve sporda başı ben çekerim", "şanslı bir kimseyim", "sınıf arkadaşlarım benimle alay ediyorlar", "başkalarından farklıyım" itemlerine verilen yanıtlar arasında fark olmayışı, boy kısalığının arkadaş ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen bir faktör olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Her üç gruptaki arkadaşlık biçiminin yüksek oranda kız-erkek grup arkadaşlığı şeklinde görülmesi sevindiricidir. Ancak bu sonuç; bizim toplumumuzdaki ailelerin henüz çocuklarının kız-erkek arkadaşlığını desteklemediği, hatta buna karşı çıktığı, engel olmaya çalıştığı (22, 23) göz önüne alınırsa, bu arkadaşlığın bizim anladığımız anlamda uzun süreleri grupla birlikte geçirmek ve çeşitli etkinliklerde bulunmak şeklinde değil de, okulda bulunulan süreyle kısıtlı olarak gelişen sınıf arkadaşlığı şeklinde olduğunu düşündürmektedir. Çocukların kültürel etkinlikleri içinde evde TV-video seyretme yanıtlarının yüksek oluşu da bu düşüncemizi destekler niteliktedir.

Deneklerin kendilerine en yakın buldukları ve sorunlarını konuşabildiği kişiler arasında gruplara göre anlamlı farklılık elde edilmemiştir. Deneklerin % 20'nin "hiç kimseyle konuşamıyorum" yanıtını vermesi, ergenlik dönemi gibi bireyin rehberliğe yoğun gereksinim duyduğu bir dönemde oldukça düşündürücüdür. Bu soru düzenlenirken verilen seçenekler içinde "öğretmen" yanıtı da bulunmasına rağmen hiçbir denegin bu seçeneği işaretlememesi, öğrencilerin öğretmenleriyle iletişimlerinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Tüm grupta verilen yanıtlar içinde "anne" ilk sırada, "baba" yanıtları ise "arkadaş" yanıtlarından sonra üçüncü sırada gelmektedir. Deneklerin tümünün erkek çocuk olduğu gözönüne alınırsa, babalarıyla olan iletişimin anneye göre daha az oluşu toplumumuzda geleneksel çocuk yetiştirme eğilimlerinin bir oranda sürdürüldüğü şeklinde yorumlanabilir (43).

Deneklerin iletişim kurup, sorunlarını konuşabildiği kişilerle ilgili olarak elde ettiğimiz bulgular

Güngörmüş'ün (1986), erken ergenlik dönemindeki çocuklarla yaptığı çalışmasından elde ettiği sonuçlarla tutarsızlık göstermektedir. Bu araştırmacının bulgularına göre çocukların % 53.12'si anne, % 31.25'i baba, % 7.69'u ise arkadaşlarıyla konuşmaktadır. Bu farklılık iki örneklem grup arasındaki yaş ortalaması farklılığından kaynaklanıyor olabilir. Kumar ve arkadaşları tarafından 1000 Hintli erkek ergen üzerinde yapılan bir araştırmada ise, deneklerin % 52.2'nin fiziksel gelişimleri ile ilgili konularda yalnızca arkadaşlarıyla konuştukları, % 21.2'sinin ise hiçkimse ile konuşmadığı, diğer konularda ise % 19.3'nün anneleri ile, % 16.7'sinin ise babaları ile konuşabildikleri saptanmıştır (21).

Deneklerimizin benzemek istedikleri ünlüler ve tercih edilen ünlüye niçin benzemek istedikleriyle ilgili olarak verdikleri yanıtlar arasındaki fark anlamsız bulunmuştur. Bu soru düzenlenirken elde edilen sonuçların farklı olacağı ve kısa boylu deneklerimizin ya daha çok uzun boylu ve güçlü kuvvetli, ya da kendileri gibi kısa boylu, ancak başarılı olmuş kişileri tercih edecekleri düşünülmüştü. Fakat, tercih edilen ünlüler arasında kısa boylu oluşuyla dikkati çeken ünlüye rastlanmaması, uzun boylu, güçlü kuvvetli fiziksel yapı gösteren ünlülerin de anlamlı ölçüde tercih edilmemesi bu beklentimizi doğrulamamıştır. Tercih edilen ünlüler arasında gruplara göre fark olmayışı, belkide kısa boylu deneklerimizin çeşitli savunma mekanizmalarını kullanmalarından kaynaklanmaktaydı. Kısa boylu çocuklardan biri bu soruya "örneğin bir uzun boylu basketçi, EFE, çünkü toplum içinde beğenilir, çok iyi

basket oynuyor derler" şeklinde oldukça samimi bir yanıt verirken, bir başka deneğimiz, "ben her zaman kendi kişiliğimi bulmak isterim, çünkü örnek vermek gerekirse bu hayat sunidir ve bu suni dünyada amaç başarıya ulaşmaktır. Ben de bu başarıyı başkalarının sırtından kazanmak istemeyecek kadar gururluyum" yanıtını vermişti. Silvester Stallone ve Don Johnson'a benzemek istediğini belirten bir başka kısa boylu öğrencimiz "onların herşeyi var, neden ben de öyle olamazmışım diye düşünüyorum. Bunlar güzel hayaller sanırım" şeklinde yanıtlamıştı. Tercih ettikleri ünlüye niçin benzemek istediklerine ilişkin verdikleri yanıtlarda özellikle kısa boylu oluşunun bilincinde olan grup I'deki deneklerimizin "hiç kimseye benzemek istemem, ünlü olmak istemem, ünlüleri sevmem" yanıtlarının fazla oluşu, veya bu soruyu yanıtızsız bırakmaları (her iki yanıt türü toplamı % 38.1), "fiziksel yapısı ve iyi döğüşmesi" türü yanıtların ise diğer gruplara göre az oluşu bu yorumumuzun doğru olabileceğini düşündürmektedir.

Deneklerimizin kendilerini etkileyen, üzen veya düşündürten çeşitli sorunlarla ilişkili olarak verdikleri yanıtlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Bu soruya verilen yanıtların gruplara göre farklılık göstereceği beklenmekteydi. Ancak bulgular bu beklentimizi doğrulamamıştır. Bu bulgu iki şekilde yorumlanabilir; ya kısa boylu deneklerimizle, normal boylu deneklerimizin problem alanları arasında gerçekten önemli farklılık bulunmamaktadır, ya da kısa boylu deneklerimiz soruyu yanıtlarken çeşitli savunma mekanizmaları kullanmışlardır. Örneğin; kısa boylu çocuklardan biri bu sorumuzu şöyle yanıtlamıştı; "boyumun kısa olması beni çok üzüyor,

utanıyorum, konuştuğum kız arkadaşlarımla yan yana gelmeye bile utanıyorum, bu yüzden insanlarla aramda bir soğukluk oluşuyor. Alay konusu olmaktan çok korkuyorum, başıma geldi de". Bir başka denegimiz ise, "yok, sadece arkadaşlarım, okuldaki çocuklar boyum kısa olduğu için benimle alay ediyorlar, boyumun uzamasını çok istiyorum" şeklinde yanıtlamıştır. Azınlıkta kalan bu iki denegimizin sorunlarını açıkça belirtmelerine rağmen, çoğunluğun hiçbir şekilde böyle bir soruna değinmemiş olmaları inkar mekanizmasını kullandıklarını ve ikinci yorumumuzun da doğru olabileceğini düşündürmektedir.

Deneklerimizin "Piers-Harris Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği"nden elde ettikleri ortalama puanlar arasında, tablo 14 ve 15'de belirttiğimiz gibi anlamlı bir fark elde edilmemiştir. Böylece araştırmamızın "boy kısalığı gösteren çocukların fiziksel yapılarıyla ilgili tasarımlarının olumsuz olacağı, bunun da genel benlik kavramı düzeylerini etkileyerek, benlik kavramı ölçeğinden daha düşük puanlar almalarına neden olacağı" şeklindeki hipotezimiz reddedilmiştir. Bu sonuç boy kısalığının, ergenlerin benlik kavramı düzeyini olumsuz yönde etkileyen bir faktör olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Deneklerin gruplara göre, ortalamadan düşük puan alanlarla, ortalama ve ortalamadan yüksek puan alanların karşılaştırılmasında da anlamlı fark elde edilmesine karşın, birinci gruptaki denekler arasında ortalamadan düşük puan alanların oranının diğer iki gruba oranla daha az oluşu dikkat çekicidir. Bu durum grup I'deki çocukların bazı psikolojik savunma mekanizmaları kullandığı şeklinde yorumlanabilir.

Can'ın (1986) 1035 ergen ile yaptığı araştırmada, normalden kısa boylu olan öğrencilerin benlik kavramı düzeylerini normal ve normalden uzun boylu olan çocuklardan daha yüksek bulmuş ve bunu, çocukların benlik tasarımlarıyla ilgili bazı ödünlmeleri olabileceği şeklinde yorumlamıştır (6).

Bizim araştırmamızda ise kısa boylu çocukların benlik kavramı düzeyleri, normal boylu çocuklara göre anlamlı olmamakla birlikte daha düşüktür. Bu iki araştırmadan elde edilen bulguların farklı oluşu örneklem seçimi veya büyüklüğünden kaynaklanıyor olabilir.

Rosenberg'e göre adolesans dönemde iç ve dış çevre etkisiyle gelişen benlik algıları, ergenin kendisine yaklaşım biçimini etkileyerek, kendisi hakkında olumlu veya olumsuz bir görüşe sahip olmasına, kendisini değerli veya değersiz görmesine neden olur ki bu da onun benlik saygısını belirler (34).

Çuhadaroğlu'nun araştırmasında, benlik saygısının, ergenin gerek kendisiyle ilgili algıları, gerek diğer insanlarla ilişkileri ve gerekse ruhsal durumu açısından önemli bir yeri olduğu saptanmıştır (11).

Benlik saygısı azaldıkça, ergenin hem kendisine hem de insanlara duyduğu güven azalmaktadır (34, 11).

Onur'un özgüveni etkileyen faktörleri saptamak amacıyla yaptığı araştırmasında özgüveni etkilediği sanılan çeşitli faktörlerle (sosyo ekonomik düzey, baba mesleği, annenin çalışması, prestij belirleyen öğeler, aile tipi, beslenme tipi, vb), çocuğun boylu, güzel veya çirkin olması gibi fiziksel özelliklerinin

etkili olmadığı saptanırken, anne-babanın ayrılmış veya boşanmış olmaları, birinin ölümü, üvey anne ya da baba, babanın uzakta oluşu gibi durumların özgüven oluşumunu olumsuz yönde etkileyen faktörler olduğu saptanmıştır. Anne-baba tutumlarının özgüven oluşumunda en önemli rolü oynadığı, aile birevlerinin birbirine bağlılığı, anne-babanın iyi anlaşması, çocuğa saygı, sevgi, anlayışla yaklaşma tutumunun ideal ortamı oluşturduğu belirtilmiştir (29).

Benlik kavramı, benlik saygısı ve özgüvenin birbirleriyle çok yakından ilişkili kavramlar olduğu göz önünde bulundurulursa (32), araştırma bulugumuzun Onur'un araştırmasında fiziksel özelliklerle ilgili bulgusuna benzerlik göstermektedir.

Araştırmamızda grup I'deki öğrenciler arasında dört öğrencinin (% 19.05) üçünde babanın ölümü, birinde ise anne-babanın boşanması şeklinde aile parçalanması söz konusuydu. Birçok yazar tarafından da belirtildiği gibi ailenin parçalanmış olması ve özellikle ebeveynlerden birinin ölümü, çocuğun benlik kavramını olumsuz yönde etkilemektedir (7, 3, 16, 29). Ancak, boy kısalığı gösteren bu çocukların benlik kavramı ölçeğinden elde ettikleri puanların ortalamadan yüksek oluşu, bu çocuklarda aile parçalanmasının benlik kavramı düzeylerini olumsuz yönde etkilemediği, ya da çeşitli savunma mekanizmaları kullandıklarını düşündürmektedir.

Deneklerimizin yaşlarına göre ortalamadan düşük puan alanlarla ortalama ve ortalamadan yüksek puan alanların anlamlı düzeyde farklı bulunmayışı, 13-17 yaşlar arasındaki ergenlerin benlik kavramı düzeyi ile yaş

arasında ilişki bulunmadığı şeklinde yorumlanabilir. Can (1986), araştırmasında 17 yaşından daha küçük yaş-  
taki çocukların benlik kavramı düzeylerinin, 17 yaş ve  
üzerindeki çocuklardan anlamlı bir şekilde yüksek oldu-  
ğunu saptamış ve bu bulguyu, adolesansın son döneminde  
olan 17 yaşın üzerindeki çocukları, bu dönemde kişisel  
ve toplumsal deneyimlerinin artması sonucunda daha ol-  
gun ve gerçekçi davranarak kendilerini abartmaksızın  
daha gerçekçi bir biçimde değerlendirdikleri şeklinde  
yorumlamıştır. Bu bulgu Hurlock tarafından da destek-  
lenmektedir (6, 18).

Bizim araştırmamızda, 17 yaşın üzerinde denek  
bulunmaması nedeniyle, bir karşılaştırma yapılamamış-  
tır. Ancak Can'ın araştırmasında 17 yaşın altındaki  
çocuklar arasında farklılık olmayışı bizim bulguları-  
mızı destekler niteliktedir.

Deneklerin anne eğitim düzeyi ile benlik kavra-  
mı ölçeğinden elde ettikleri skorlar arasında anlamlı  
ilişki bulunmuştur. Anne eğitim düzeyi arttıkça, denek-  
lerin benlik kavramı ölçeğinden elde ettikleri puanlar  
da artış göstermektedir.

Baba eğitimi ile benlik kavramı ölçeğinden elde  
edilen puanlar arasında tüm gruplarda anlamlı ilişki  
bulunmamakla birlikte, babası okur yazar olan denekler-  
le, orta okul, lise, yüksek okul mezunu denekler ara-  
sında yapılan karşılaştırmada anlamlı sonuçların elde  
edilmesi, baba eğitimi ile benlik kavramı düzeyi ara-  
sında da ilişki bulunduğunu göstermektedir. Ancak bu  
ilişki anne eğitim düzeyindeki kadar kuvvetli bir iliş-  
ki değildir.



Can'ın araştırmasında anne ve baba eğitim düzeylerinin artmasıyla, çocukların benlik kavramı düzeylerinin de artış gösterdiği saptanmıştır. Bizim bulgularımızla Can'ın saptadığı bu durum tutarlılık göstermektedir (6).

Ebeveyleerin eğitim düzeyleriyle ilgili elde edilen bu sonuç, çocuğun olumlu benlik kavramı geliştirmesinde fiziksel özelliklerinden çok, anne-baba, özellikle anne eğitim düzeyinin önemli bir etken olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmamızda çocukların fiziksel görünüm ve tutumlarla ilgili itemlere verdikleri yanıtlar arasında yalnızca "kuvvetli sayılıırım" ve "vücutça güzel sayılıırım" yanıtları arasındaki fark anlamlı, diğerleri arasındaki fark ise anlamsız bulunmuştur.

"Kuvvetli sayılıırım" itemine verilen yanıtların gruplara göre anlamlı düzeyde farklı oluşu, kısa boylu çocukların, normal boylu yaşıtlarına oranla kendilerini kuvvetli bulmadıkları ve bir ölçüde kendilerini gerçekçi olarak değerlendirdikleri şeklinde yorumlanabilir. "Vücutça güzel sayılıırım" itemine verilen yanıtların da gruplara göre farklı oluşu, kısa boylu çocukların aynı zamanda kendilerini vücutça da güzel bulmadıklarını ortaya koymaktadır. Aslında sakatlık, vücut oranlarında bozukluk, aşırı zayıflık veya şişmanlık gibi görünür hiçbir fiziksel kusura sahip olmamalarına rağmen bu çocuklar, geniş omuz, gelişmiş kas yapısı ve uzun boyla tanımlanan güzel vücut kavramına duyulan özlem nedeniyle kendi bedenlerine karşı olumsuz bir tutum geliştirmiş olabilirler.

Bunula birlikte "yakışıklıyım", "dış görünüşüm beni rahatsız ediyor", "şanslı bir kimseyim", "sınıf arkadaşlarım benimle alay ediyorlar", "başkalarından farklıyım" itemlerine verilen yanıtlar arasında anlamlı farklılık bulunmayışı, onların kendi bedenleriyle ilgili algılarının çok da olumsuz olmadığını göstermektedir.

Kısa boylu çocuklar arasında "halimden memnunum" itemine verilen "evet" yanıtlarının anlamlı düzeyde düşük oluşu, aslında bir memnuniyetsizliğin var olduğunu, "şimdiki halimden başka türlü olmayı isterdim" itemine verilen yanıtların kontrol grubuna göre farklılık göstermeyişi, bu memnuniyetsizliğin aşırı boyutlarda olmadığı şeklinde yorumlanabilir. "Halimden memnunum" itemine verilen yanıtların anlamlı düzeyde farklı, "şimdiki halimden başka türlü olmayı isterdim" itemine verilen yanıtlar arasında anlamlı farklılık bulunmaması, birbirleriyle çelişkili gibi görünmektedir. Kısa boylu çocukların aslında şimdiki hallerinden pek memnun olmadıkları, ama başka türlü olmayı da istemedikleri görülmektedir. Bu durum genelde ergende var olan çelişkili duyguların (12, 24, 42) kısa boylu çocuklarda daha yoğun olduğu ve kendi benlikleri ile ilgili duygularının tutarlılık göstermediği şeklinde açıklanabilir.

Sonuç olarak, endokrin bozukluk, kronik hastalıklar, kemik displazileri vb nedenlere bağlı olmayan boy kısalıklarında yapılmış bu çalışmadan elde edilen bulgular şöyle özetlenebilir:

- Boy kısalığı, çocukların arkadaş ilişkilerini, sportif ve kültürel etkinliklerini anlamlı düzeyde etkilememektedir.

- Boy kısalığı gösteren çocukların bazı fiziksel özelliklerine ilişkin algı ve tutumlarında normal boylu çocuklara göre farklılık görülmekle birlikte genel benlik kavramı düzeyleri anlamlı ölçüde etkilenmemektedir.

- Çocukların anne ve baba eğitim düzeyleriyle benlik kavramı düzeyleri pozitif bir ilişki içindedir. Özellikle anne eğitim düzeyi arttıkça, çocukların benlik kavramı düzeyleri de artış göstermektedir.

- 13-17 yaşları arasında benlik kavramı düzeyleri yaşa göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Vücut oranlarının ve görünümünün ağır derecede bozulduğu büyüme gerilikleri çalışmamız kapsamına alınmamıştır. Çalışmamız, araştırma kapsamına alınan deneklerle sınırlı olup, sonuçlar bu sınırlılık içinde yorumlanabilir. Literatürde bu konuyla ilgili çalışmaların oldukça az sayıda olduğu görülmüştür. Daha çok sayıda ve farklı nedenlere bağlı ağır büyüme geriliklerinde, farklı bakış açılarından yapılacak çalışmalar, fiziksel özelliklerin ergenlik çağında çocuğun ruhsal durumuna etkisini daha kesin olarak belirleyerek, bu konuda sorunu olan gençlere yardım olanaklarını arttıracaktır.

Bu çalışmamızdan elde ettiğimiz veriler ile boy kısalığı gösteren çocukların ağır olmamakla birlikte bir takım sorunları olduğu ve psikolojik yardım ve rehberliğe gereksinim gösterdikleri sonucuna varılmıştır.

VI ) Ö Z E T :

Araştırmamız, yaşları 13-17 arasında değişen, İstanbul'da orta öğrenimini sürdüren, toplam 79 erkek çocuk üzerinde, boy kısalığının benlik kavramına etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirildi.

Araştırmaya alınan denekler üç grup olarak değerlendirildi. Grup I, İstanbul Tıp Fakültesi, Büyüme Gelişme ve Endokrinoloji polikliniğinde, intraüterin büyüme geriliği, genetik boy kısalığı ve konstitüsyonel büyüme gelişme geriliği tanısıyla izlenen çocuklar arasından seçildi (n 21). Endokrin, kromozom anomalisi gibi nedenlere bağlı ağır büyüme gelişme geriliği olan çocuklar araştırma kapsamına alınmadı. Grup II, boy kısalığı gösteren, ancak bu nedenle bir sağlık kurumu veya hekime başvurmayan ve muayenede grup I'e benzer özellik taşıdığı saptanan öğrenciler arasından (n 14), grup III ise kontrol amacıyla, normal boylu öğrenciler arasından (n 44) seçildiler.

Araştırmada Piers-Harris Çocuklar için Benlik Kavramı Ölçeği ve çocukların bireysel özelliklerine ilişkin anket formu kullanıldı.

Araştırma sonucunda, boy kısalığının çocukların arkadaş ilişkilerini, sportif ve kültürel etkinliklerini etkilemediği saptandı. Boy kısalığı gösteren çocukların bazı fiziksel özelliklerine ilişkin algı ve tutumlarında farklılık görölmekle birlikte bunun genel benlik kavramı düzeyini etkilemediği görüldü. Çocukların benlik kavramı düzeyleri ile anne-baba eğitim düzeyleri pozitif bir ilişki gösteriyordu ve 13-17 yaşları arasında benlik kavramının yaşa göre farklılık göstermediği saptandı.

VII) K A Y N A K L A R :

1. Ames, R., "Physical maturing among boys as related to adult social behavior: A longitudinal study". California Journal of Educational Reserach. 1957, 8, 69-75
2. Arkun, N., İntiharın Psikodinamikleri, İ.Ü. Ed. Fak. Yayınları, No. 2508, Ed. Fak. Matbaası, İstanbul, 1978
3. Biller, H.B., Father, Child and Sex-role. Lexington Massachusetts; Heath Lexington Books, 1971
4. Baysal, A., Beslenme. Hacettepe Univ. Yayınları: A/13, Ankara, 1983
5. Behrman, E., Vaughan, V., Editör Nelson, W.E., Nelson Textbook of Pediatrics. 13. ed. Haurcourt Barace Jovanovich inc. Philadelphia, 1987

6. Can, G., Lise Öğrencilerinin Benlik Tasarımı Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmenler. Hacettepe Univ. Doktora tezi, Ankara, 1986
7. Coopersmith, S., The Antecedents of Self-esteem. San Fransisco, W.H. Freeman and Company, 1967
8. Crain, W.C., Theories of Development: Concepts and Applications. Englewood Cliffs, N.S., Uarentice-Hall, 1980.
9. Cüceloğlu, D., İnsan İnsana. Altın Kitaplar, İstanbul, 1979
10. Çataklı, M., Translateral Equivalence and Reliability of the Turkish Version of the Piers-Harris Children's Self-concept Scale, Lisans üstü tezi, Boğaziçi Univ., İstanbul, 1985
11. Çuhadaroğlu, Ç.F., Gençlerde benlik saygısı ile ilgili bir araştırma. XXI. Ulusal Psikiatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Adana-Mersin, Çukurova Tıp Fak. 1985
12. Ekşi, A., Gençlik döneminde uyum ve davranış sorunları. Gençlik Yılı Konferansları, Hilal Matbaası. İstanbul, 1985
13. Ekşi, A., Gençlerimiz ve Sorunları. İst. Univ. Yayın No. 2790, Mediko-Sosyal Yayın No.1 Nazım Terzioğlu Matematik Araştırma Merkezi Baskı Atölyesi, İstanbul, 1982
14. Forfar, J.O., Arneil, G.C., Textbook of Pediatrics. Volume one, Third ed. Churchill Livingstone, London, 1984
15. Gençtan, E., Toplumumuz Bireylerinde Kimlik Kavramı. 50. Yıla Armağan, Ank. Univ. Eğ. Fak. Yayını, No.36, 1973

16. Güngörmüş, O., Baba Yokluğunun Benlik Kavramına Etkisi ve Babasız Öğrencilerin Problemlerinin Hangi Alanlarda Yoğunlaştığının Saptanması. İstanbul Tıp Fakültesi, Lisansüstü tezi, 1986
17. Hauser, S.T., Bethesda: Adolescent self-image development. Arch. Gen. Psychiat. 27, 537-541, 1972
18. Hurlock, E.B., Adolescent Development, 3rd. ed. New York, McGraw-Hill Book Company, 1967
19. Jones, M.C., "Psychological correlates of somatic development". Child Development, 1957, 28, 113-128
20. Jones, M.C., and Mussen, H.P., "Self conceptions, motivations and interpersonal attitudes of early and late-maturing girls". Child Development. 1958, 29, 491-501
21. Kumar, A., Chansoria, M., Adolescent growth-self appraisal and personality correlates. Indian Pediatrics, Vol. 21, April, 1984
22. Köknel, Ö., İnsanı Anlamak. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1986
23. Köknel, Ö., Ailede ve Toplumda Ruh Sağlığı. Hür Yayın AŞ, İstanbul, 1981
24. Köknel, Ö., Kaygıdan Mutluluğa Kişilik. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1983
25. Lefroncois, G.R., Adolescents. Univ. of Alberta, Woodsworth Publishing Com., Inc. Belmont, California, 1976
26. Muus, P.E., Theories of Adolescence. 2nd. ed. Random Haus, New York, 1969



27. Neyzi, O., Koç, L., Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları.  
Cilt 1, Bayda Yayın-Dağıtım A.S., İstanbul, 1985
28. Neyzi, O. ve arkadaşları, Türk Çocukları Standart  
Büyüme Eğrileri, İst. Tıp Fakültesi Mecmuası,  
41: Suppl. 74, 1978
29. Onur, E.P., Çocuklarda özgüven ve önkoşulları, III.  
Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları,  
13-15 Eylül, Boğaziçi Univ. İstanbul, 1984
30. Origlia, D., Quillon, H., L'adolescent. Les Editions  
ESF, Paris, 7. baskı, 1972, çev. Onur, B., Ergen-  
lik Psikolojisi. Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd.  
Şti. Ankara, 1985
31. Öner, U., "Benlik gelişimine ait kuramlar", Ergenlik  
Psikolojisi, B. Onur ed., Hacettepe Taş Kitapçıl-  
lık Ltd. Şti., Ankara, 1985
32. Rice, F.D., The Adolescent Development, Relation-  
ships, and Culture. Allyn and Bacon, Inc. Boston,  
1975
33. Piers, E.V., and Harris, D.B., The Piers-Harris  
Children's Self Concept Scale. Nashville, Tennessee  
Conselor Recordings and Tests, 1969
34. Rosenberg, M., Society and the Adolescent Self-image.  
Princeton, New Jersey, Princeton Univ. Press, 1965
35. Sencer, M., Irmak, Y., Toplum Bilimlerinde Yöntem,  
2. Basım, Onur Basımevi, İstanbul, 1984
36. Seyidoğlu, H., Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı.  
Olgaç Matbaası, Ankara, 1979
37. Sümbüloğlu, K., Sağlık Bilimlerinde Araştırma Teknik-  
leri ve İstatistik. Metiş Yayınları, Ankara, 1978

38. Şemin, R., Gençlik Psikolojisi, İstanbul Üniv. Ed. Fak. Yayın No.2677, Ed. Fak. Matbaası, 1982
39. Tanner, J. M., Whithaus, R.S., Standarts for Height and Weight from Birth of Five Years. British Children Creassays of Hertford Ltd., London, 1970
40. Tanner, J.M., Growth and Endocrinology of Adolescent. Gardner L.J. Ed. Endocrin and Genetic Diseases of Childhood, Philedelphia, Sounders, 1969
41. Yavuz, H., Ergenlik Çağında Gelişmeyi Etkileyen Güçler. Boğaziçi Üniv. Yayınları, İstanbul, 1986
42. Yörükoğlu, A., Gençlik Çağı. 1. basım, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1985
43. Yörükoğlu, A., Aile ve Çocuk. 2. basım, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1984
44. Ziyalar, A., "Gençlik çağında ruhsal hastalıklar". Gençlik Yılı Konferansları, Hilal Matbaacılık Koll. Şti. İstanbul, 1985

Ek Tablo I: Deneklerimizin bireysel özelliklerine ilişkin anket formu.

---

Sevgili Gençler,

"Gençlerin gelişimi ve sorunları" ile ilgili bir araştırma yapmaktayız. Bu araştırmadan elde edilen sonuçların güvenilir olabilmesi için soruları dikkatle okumanız ve gerçeğe uygun cevaplar vermeniz gerekmektedir. Vereceğiniz cevaplar yalnızca bu araştırmada kullanılacak ve tamamen gizli tutulacaktır.

Katkılarınız için teşekkür ederiz.

Protokol No.

1. Adınız, Soyadınız :
2. Okulunuz :
3. Sınıfınız :
4. Doğum tarihiniz (gün, ay, yıl):
5. Doğum yeriniz :
  1. İl
  2. İlçe
  3. Köy
  4. Diğer \_\_\_\_\_
6. Annenizin eğitim düzeyi
  1. Okuma yazma bilmiyor
  2. Okuma yazma biliyor
  3. İlkokul mezunu
  4. Orta okul mezunu
  5. Lise mezunu
  6. Yüksek okul mezunu
  7. Diğer \_\_\_\_\_

Ek tablo I devam

7. Babanızın eğitim düzeyi :

1. Okuma yazma bilmiyor
2. Okuma yazma biliyor
3. İlkokul mezunu
4. Orta okul mezunu
5. Lise mezunu
6. Yüksek okul mezunu
7. Diğer \_\_\_\_\_

8. Evde bir arada yaşadığınız kişileri belirtiniz:

1. \_\_\_\_\_
2. \_\_\_\_\_
3. \_\_\_\_\_
4. \_\_\_\_\_
5. \_\_\_\_\_
6. \_\_\_\_\_
7. \_\_\_\_\_
8. \_\_\_\_\_
9. Diğer \_\_\_\_\_

9. Anne ve babanız;

1. Sağ ve birlikteler
2. Annem vefat etti
3. Babam vefat etti
4. Her ikisi de vefat etti
5. Annem ve babam ayrıldılar
6. Diğer \_\_\_\_\_

10. Kaç kardeşsiniz? \_\_\_\_\_

11. Ailede kaçınıcı çocuksunuz? \_\_\_\_\_

Ek tablo I devam

12. Çocukluk yıllarından beri hangi tür şikayetler nedeniyle bir hekim veya hastaneye başvurduunuz?

1. Ateşli hastalıklar
2. Solunum yolu ve kalp hastalıkları
3. Sindirim, böbrek, idrar yolu hastalıkları
4. Büyüme, gelişme blüğ çağı şikayetleri
5. Sinir sistemi ve psikolojik şikayetler
6. Diğer \_\_\_\_\_

13. Boş zamanlarınızda ne yaparsınız?

-----  
-----  
-----

14. Sportif etkinliklere katılırmısınız?

1. Hiç bir sportif etkinliğe katılmıyorum
2. Beden eğitimi derslerine katılıyorum
3. Okul takımında spor yapıyorum
4. Mahallede arkadaşlarla sportif oyunlar oynuyoruz
5. Bir spor klübünün lisanslı sporcusuyum
6. Diğer \_\_\_\_\_

15. Kültürel etkinlikleri izleme olanaklarınız nasıldır?

1. Evde televizyon, video izlerim
2. Sinema, tiyatro, konsere giderim
3. Çeşitli kültür ve sanat sergilerini izlerim
4. Kültürel etkinliklerin tümünü izlerim
5. Hiçbir kültürel etkinliği izleyemiyorum
6. Diğer \_\_\_\_\_

Ek tablo I devam

16. Arkadaş ilişkileriniz nasıldır?

1. Hiçbir arkadaşım yok
2. Bir iki tane yakın arkadaşım var
3. Sadece erkeklerden oluşan bir arkadaş grubumuz var
4. Kız ve erkek arkadaşlardan oluşan bir arkadaş grubumuz var
5. Diğer -----

17. Çevrenizdeki kişiler arasında kendinize en yakın hissettiğiniz, sorunlarınızı konuşabildiğiniz kişinin kim olduğunu söylemişsiniz?

1. Hiç kimse
2. Annem
3. Babam
4. Ablam
5. Ağabeyim
6. Öğretmenim
7. Diğer -----

18.a. Ünlüler arasında en çok beğendiğiniz ve onun gibi olmak istediğiniz kişi kimdir? (Adı ve mesleği)

-----  
-----

b. Niçin? (Açıklarmısınız)

-----  
-----

19. Sizi fazlaca etkileyen, üzen veya düşündüren problemleriniz (sorunlarınız) varmı? Lütfen açık-larmısınız?

-----  
-----  
-----

20. Size sorduğumuz sorularla ilgili izlenimleriniz nelerdir?

-----

TEŞEKKÜRLER ...

Ek Tablo II: Piers-Harris Çocuklar için Benlik Kavramı  
ölçeği

---

KENDİM HAKKINDA DÜŞÜNCELERİM

AÇIKLAMA: Aşağıda 80 cümle var. Bunlardan sizi tanımlayanları evet, tanımlamayanları ise Hayır ile cevaplandırın. Bazı cümlelerde karar vermek zor olabilir. Ama lütfen bütün cümleleri işaretleyin. Unutmayın, cümledeki ifade genellikle sizi anlatıyorsa evet, genellikle sizi anlatmıyorsa hayır şeklinde işaretleyeceksiniz. Cümlenin size uygun olup olmadığını en iyi siz bilebilirsiniz. Bunun için kendinizi gerçekten nasıl görüyorsanız öyle cevaplayın. Cevaplarınızı cevap kağıdına işaretlerken, cümle numarası ile cevap kağıdındaki numaranın aynı olmasına dikkat ediniz.

1. İyi resim çizerim
2. Okul ödevlerimi bitirmem uzun sürer
3. Ellerimi kullanmada becerikliyimdir
4. Okulda başarılı bir öğrenciyim
5. Aile içinde önemli bir yerim vardır
6. Sınıf arkadaşlarım benimle alay ediyorlar
7. Mutluyum
8. Çoğunlukla neşesizim
9. Akıllıyım
10. Öğretmenler derse kaldırıncaya heyecanlanıyorum
11. Dış görünüşüm beni rahatsız ediyor
12. Genellikle çekingenim
13. Arkadaş edinmekte güçlük çekiyorum
14. Büyüdüğümde önemli bir kimse olacağım
15. Aileme sorun yaratıyorum
16. Kuvvetli sayılıyorum
17. Sınavlardan önce heyecanlanıyorum, korkuyorum
18. Okulda terbiyeli, uyumlu davranırım
19. Herkes tarafından pek sevilen biri değilim
20. Parlak fikirlerim vardır
21. Genellikle kendi dediklerimin olmasını isterim
22. Birşeyden kolayca vazgeçerim
23. Müzikte iyiyim

Ek tablo II devam

24. Hep kötü şeyler yaparım
25. Evde çoğu zaman huysuzluk ederim
26. Sınıfta arkadaşlarım beni sayarlar
27. Sinirli biriyim
28. Gözlerim güzeldir
29. Sınıfta derse kalktığımda bildiklerimi sıkılmadan anlatırım
30. Derslerde sık sık hayal kurarım
31. (Kardeşiniz varsa) Kardeş(ler)ime sataşırım
32. Arkadaşlarım fikirlerimi beğenir
33. Başım sık sık derde girer
34. Evde büyüklerimin sözünü tutarım
35. Sık sık üzülür meraklanırım
36. Ailem benden çok şey bekliyor
37. Halimden memnunum
38. Evde ve okulda pekçok şeyin dışında bırakıldığımı sanıyorum
39. Saçlarım güzeldir
40. Çoğu zaman okul faaliyetlerine gönüllü olarak katılırım
41. Şimdiki halimden daha başka türlü olmayı isterdim
42. Geceleri rahat uyurum
43. Okuldan hoşlanmıyorum
44. Arkadaşlar arasında oyunlara katılmak için bir seçim yapılırken, en son seçilenlerden biriyim
45. Sık sık hasta olurum
46. Başkalarına karşı iyi davranırım
47. Okuldaki arkadaşlarım iyi fikirlerim olduğunu düşünürler
48. Mutsuzum
49. Pekçok arkadaşım var
50. Neşeliyim
51. Pekçok şeye aklım ermez
52. Yakışıklıyım (güzelim)
53. Hayat dolu bir insanım
54. Sık sık kavgaya karışıırım



Ek tablo II devam

55. Erkek arkadaşlarım arasında sevilirim (popülerim)
56. Arkadaşlarım bana sataşırılar
57. Ailem benle düş kırıklığına uğruyor
58. Hoş bir yüzüm var
59. Evde hep benle uğraşırılar
60. Oyunlarda ve sporda başı ben çekerim
61. Nezaman birşey yapmaya kalksam herşey ters gider
62. Hareketlerimde sakarım
63. Oyunlarda ve sporda, oynamak yerine seyrederim
64. Öğrendiğimi çabuk unuturum
65. Herkesle iyi geçinirim
66. Çabuk kızarım
67. Kız arkadaşlarım arasında sevilirim (popülerim)
68. Çok okurum
69. Bir grupla birlikte çalışmaktansa tek başıma çalışmaktan hoşlanırım
70. (Kardeşiniz varsa) Kardeş(ler)imi severim
71. Vücutça güzel sayılırım
72. Sık sık korkuya kapılırım
73. Her zaman birşeyler düşürür kırarım
74. Güvenilir bir kimseyim
75. Başkalarından farklıyım
76. Kötü şeyler düşünürüm
77. Kolay ağlarım
78. İyi bir insanım
79. İşler hep benim yüzümden ters gider
80. Şanslı bir kimseyim

Ek Tablo II devam

CEVAP KAĞIDI

Adı, Soyadı : \_\_\_\_\_  
Doğum Tarihi : \_\_\_\_\_

Tarih : \_\_\_\_\_  
Okul, sınıf: \_\_\_\_\_

	<u>Evet</u>	<u>Hayır</u>		<u>Evet</u>	<u>Hayır</u>		<u>Evet</u>	<u>Hayır</u>
1.	//	//	28.	//	//	55.	//	//
2.	//	//	29.	//	//	56.	//	//
3.	//	//	30.	//	//	57.	//	//
4.	//	//	31.	//	//	58.	//	//
5.	//	//	32.	//	//	59.	//	//
6.	//	//	33.	//	//	60.	//	//
7.	//	//	34.	//	//	61.	//	//
8.	//	//	35.	//	//	62.	//	//
9.	//	//	36.	//	//	63.	//	//
10.	//	//	37.	//	//	64.	//	//
11.	//	//	38.	//	//	65.	//	//
12.	//	//	39.	//	//	66.	//	//
13.	//	//	40.	//	//	67.	//	//
14.	//	//	41.	//	//	68.	//	//
15.	//	//	42.	//	//	69.	//	//
16.	//	//	43.	//	//	70.	//	//
17.	//	//	44.	//	//	71.	//	//
18.	//	//	45.	//	//	72.	//	//
19.	//	//	46.	//	//	73.	//	//
20.	//	//	47.	//	//	74.	//	//
21.	//	//	48.	//	//	75.	//	//
22.	//	//	49.	//	//	76.	//	//
23.	//	//	50.	//	//	77.	//	//
24.	//	//	51.	//	//	78.	//	//
25.	//	//	52.	//	//	79.	//	//
26.	//	//	53.	//	//	80.	//	//
27.	//	//	54.	//	//			

Ek Tablo III: Grup I'deki öğrencilerin kronolojik yaş, tartı ve boy ölçümleri ve persentil değerler

Denek No.	Adı Soyadı	Kronolojik Yaş	Tartı (kg)	Tartı per.	Boy (cm)	Boy Per.	Püberte
1	İ.Ç.	16.00	34.5	<3	141.0	<3	+
2	A.A.	14.08	33.5	<3	137.9	<3	+
3	Y.Y.	16.66	44.4	<3	158.5	<3	+
4	M.T.	14.50	39.5	3-10	146.3	<3	+
5	M.G.	14.50	38.5	<3	147.5	<3	+
6	N.A.	14.33	35.5	<3	132.5	<3	+
7	B.G.	15.00	42.5	<3	151.7	<3	+
8	Ö.T.	13.50	31.5	<3	136.7	<3	+
9	O.G.	14.00	34.5	3-10	143.0	<3	+
10	T.K.	13.00	26.5	<3	131.3	<3	+
11	S.A.	14.08	32.0	<3	137.3	<3	+
12	S.A.	13.33	31.3	<3	138.5	<3	-
13	M.K.	13.66	31.5	<3	138.7	<3	+
14	B.A.	14.27	35.0	<3	132.8	<3	-
15	T.K.	15.66	41.6	<3	153.5	<3	+
16	N.K.	15.27	34.0	<3	147.9	<3	+
17	C.Ç.	13.27	25.0	<3	122.9	<3	-
18	M.K.	15.75	37.5	<3	153.4	<3	+
19	F.T.	14.58	33.0	<3	140.6	<3	+
20	Y.D.	16.66	42.5	<3	153.5	<3	+
21	B.Y.	14.00	45.5	10-25	148.5	<3	+

Ek Tablo IV: Grup II'deki öğrencilerin kronolojik yaş, tartı ve boy ölçümleri ve persentil değerler

Denek no.	Adı Soyadı	Kronolojik Yaş	Tartı (kg)	Tartı per.	Boy (cm)	Boy per.	püberte
22	O.A.	15.66	51.0	3-10	155.0	<3	+
23	E.K.	15.33	39.3	<3	153.0	"	+
24	S.A.	14.75	33.0	"	149.0	"	+
25	K.Ö.	13.50	31.0	"	140.0	"	+
26	Y.D.	14.50	49.0	25-50	148.0	"	+
27	E.Y.	13.42	34.0	3-10	138.0	"	+
28	Y.Y.	13.63	44.0	10-25	146.0	"	+
29	T.T.	13.75	33.0	<3	142.0	"	+
30	T.A.	13.75	41.0	3-10	144.0	"	+
31	Ö.A.	14.50	36.5	<3	147.0	"	+
32	A.K.	14.50	38.0	3-10	148.0	"	+
33	H.C.	15.58	51.0	10-25	154.0	"	+
34	M.K.	14.42	31.0	<3	146.0	"	+
35	S.T.	13.42	40.0	10-25	142.0	"	+

Ek Tablo V: Grup III'deki öğrencilerin kronolojik yaş, tartı ve boy ölçümleri

Denek No.	Adı Soyadı	Kronolojik Yaş	Tartı (kg)	Tartı per.	Boy (cm)	Boy per.	Püberte
36	C.A.	15.42	61.5	10-25	179.0	75-90	( + )
37	Z.Ö.	16.42	66.0	50-75	180.0	75-90	"
38	O.Ö.	15.33	64.0	50-75	175.0	75	"
39	Ş.K.	15.16	55.0	25-50	176.5	75-90	"
40	O.Ç.	15.08	59.0	50-75	171.5	50-75	"
41	İ.Ö.	14.16	56.0	50-75	168.0	75-90	"
42	M.G.	14.58	54.0	25-50	170.0	50-75	"
43	H.O.	15.42	62.0	50-75	173.0	50-75	"
44	T.S.	13.91	50.0	10-25	164.0	50-75	"
45	E.E.	13.50	52.0	50-75	166.5	75-90	"
46	M.D.	14.50	67.0	75-90	170.0	75	"
47	İ.E.	14.00	55.5	50-75	165.0	50-75	"
48	H.Ö.	13.66	52.0	50-75	168.0	75-90	"
49	S.D.	14.42	53.0	25-50	170.0	75	"
50	Y.Y.	14.08	56.0	50-75	170.0	75-90	"
51	Y.Ç.	13.83	52.0	25-50	162.0	50	"
52	E.K.	13.33	43.0	10-25	165.0	75-90	"
53	S.A.	13.91	53.0	50-75	168.5	75-90	"
54	E.A.	13.50	48.0	25-50	164.0	50-75	"
55	A.A.	16.42	57.0	10-25	175.0	50-75	"
56	E.C.	14.08	50.0	25-50	168.5	75-90	"
57	S.U.	13.42	53.0	50-75	163.0	50-75	"
58	M.A.	14.66	52.5	25-50	172.5	75-90	"

Ek Tablo V devam

Denek No.	Adı Soyadı	Kronolojik Yaş	Tartı (kg)	Tartı per.	Boy (cm)	Boy Per.	Püberte
59	A.A.	14.27.	54.0	25-50	174.0	75-90	(+)
60	M.E.	13.33	54.0	50-75	167.0	75	"
61	U.Ş.	13.58	51.0	50-75	164.0	50-75	"
62	H.Ö.	13.75	53.0	50-75	168.5	75-90	"
63	C.S.	14.75	53.0	25-50	177.0	75-90	"
64	A.E.	13.75	52.0	25-50	167.0	50-75	"
65	M.B.	14.00	50.0	25-50	162.0	50	"
66	Ö.G.	13.75	62.5	75-90	162.0	50	"
67	B.A.	13.08	52.0	50-75	165.0	75-90	"
68	H.B.	15.66	66.7	50-75	176.0	75-90	"
69	Ö.E.	14.33	55.8	50-75	167.5	50-75	"
70	S.B.	13.42	52.0	50-75	164.0	50-75	"
71	F.Ö.	16.08	63.1	25-50	174.0	50-75	"
72	Ö.Ö.	13.42	51.0	50-75	168.0	75-90	"
73	M.B.	14.33	56.3	50-75	169.0	75	"
74	Y.T.	13.91	61.0	75-90	167.0	50-75	"
75	A.Ç.	13.91	56.5	50-75	172.0	75-90	"
76	S.S.	14.16	57.0	50-75	173.0	75-90	"
77	M.B.	13.42	54.0	50-75	162.0	50-75	"
78	T.B.	14.27	56.0	50-75	166.5	50-75	"
79	A.M.	13.33	47.0	25-50	163.5	50-75	"

Ek Tablo VI: Öğrencilerin devam ettiği okullar

---

1. Beyoğlu Endüstri Meslek Lisesi
2. Nilüfer Hatun Orta Okulu
3. Sağmalcılar Lisesi
4. Pangaltı Lisesi
5. Kadri Yörükoğlu Orta Okulu
6. Bağcılar Lisesi
7. Yakacık Endüstri Meslek Lisesi
8. Yeşilbağ Orta Okulu
9. Gaziosmanpaşa Orta Okulu
10. Beyoğlu Fındıklı Lisesi
11. Cumhuriyet Lisesi
12. Haydarpaşa Lisesi
13. Fatih Vatan Lisesi
14. İzzet Ünver Lisesi
15. Etiler Lisesi
16. Darrüşafaka Lisesi
17. İst. Deniz ve Su Ürünleri Meslek Lisesi
18. Şenlikköy Z.B. Kılıçoğlu Lisesi
19. Koca Sinan Lisesi
20. Ragıp Kutmangil Lisesi